

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1881. Första Kammaren. N:o 35.

Tisdagen den 12 April, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Upplästes och godkändes Sammansatta Bevillnings- och Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 37, rörande ändring i Kongl. kungörelsen den 6 December 1873 angående bevillningsafgift för spelkort samt kortstämplingens verkställande.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 58, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående åtskilliga de Kongl. teatrarne rörande ärenden än äfven en inom Riksdagen i ämnet väckt motion.

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

Herr Törneblad: Om det är sant hvad en forntida mästare sagt, att den, som uppträder offentligen, sällan kan värja sig för en känsla af skygghet och tveksamhet, så gäller denna sanning mer än någonsin i detta ögonblick, då jag har skyldighet att i en med så lifligt intresse omfattad fråga, som den förevarande, söka redogöra för de skäl, som bestämt Utskottet att framlägga ett förslag, hvilket man velat stämpla såsom ledande till den svenska skådespelarekonstens förfall, och så mycket svårare måste det kännas nu, då genom Medkammarens beslut i frågan utsigterna för en lycklig lösning af densamma i väsentlig mån minskats.

Det torde dock i första rummet tillkomma mig att redogöra för den uppfattning, med hvilken man gått till arbetet inom Utskottet, på det att Riksdagen må kunna rätt bedöma frågan och att denna en gång må kunna lösas på ett nationen värdigt sätt. Jag vågar i detta afseende försäkra, att huru "tarfligt" man än påstått Stats-Utskottets betänkande vara, det deri icke ligger något "cyniskt barbari" utan det är, såsom skalden sagt: "hjärtat är varmt och vemodsfullt". Det hvilar i sjelfva verket ett oblidt öde öfver vår teater, och hvad man sagt om den gamla tragedien, nemligen att den framställer kampen mot oblidla makter, detta gäller i väsentlig mån om vår nationalteater. Låtom oss nemli-

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

gen tänka oss alla de öden den genomgått, hurusom den den ena gången efter den andra varit utsatt för att blifva stängd eller rubbad i sin verksamhet, och vi behöfva icke längre söka ämnen för tragedien i främmande länder — vi hafva sådana här hemma hos oss i vår egen teater, som just har att framställa dylika. Jag måste betyga min aktning för den riddersman, som framträdde som den siste kämpen för teatern och med sin vanliga styrka sökte vindicera dess rätt att vara en nationalteater; skada blott att tidsförhållandena i detta, liksom i många andra fall, fått öfvermakten. Det är med blicken fäst på dem, som jag skall be att ur tre synpunkter, den *estetiska*, den *ekonomiska* och den *politiska*, få belysa på en gång Stats-Utskottets ställning till frågan och dennas betydelse i allmänhet.

Det är sant, att om man ställer upp idealet af en nationalteater och tror att det idealet kan förverkligas på ett riktigt och värdigt sätt, så har man i sjelfva verket tänkt stort och högt om nationens bildning och förmåga att mottaga ytterligare sådan. Vi kunna nemligen icke dölja för oss, att teatern är en bildningsanstalt, ingalunda den enda, men en ganska mäktigt verkande, och detta så mycket mera som den rör sig på det rent menckliga området, det är menniskan, som der träder oss till mötes, och det är menniskan, som vi skola känna igen i de framställningar, som från scenen presenteras för våra blickar. Deri ligger egentligen teaterns betydelse. Men icke blott menniskan, utan också nationen skulle der finna ett uttryck för sitt andliga lif i vissa afseenden. Det är detta, som åstadkommit den engelska teaterns styrka och som ännu bibehåller det Shakspeareska dramat i oförminskad aktning och oförminskadt värde. Det är känslan af nationens stora minnen, som der funnit uttryck, och på samma gång uppfattningen af det universelt menckliga, som aldrig hos någon nation förnekar sig; och kasta vi en blick på de stora dramatiska namnen och tidevarfven, som historien för oss framställer, så finna vi, att det ständigt är på det nationella området, som dessa röra sig, så i England, i Tyskland och i Spanien, om det också på senare stället varit en efter vår uppfattning något egendomlig afart af den dramatiska konsten.

Ställa vi denna måttstock på vår nationalteater, sådan den varit, så kan det hända att den icke håller profvet, emedan det förhåller sig med minnena från den förgångna tiden, på samma sätt som i naturen, att då det börjar skymma, te sig bergens konturer i fjerran mera majestätiskt, under det man icke rätt uppfattar de närmare belägna föremålen, utan tycker att dessa framträda i mera enkla och hvardagliga former. Jag vill icke heller fördölja att, om det är idealet för en nationalteater, som i närvarande ögonblick skall läggas såsom måttstock på vår scen, det trots allt det utmärkta konstnärskap, som på ena och andra hållet fägnat oss, kan återstå mycket att önska; men huru härmed än må förhålla sig, ingenting är i det menckliga lifvet fullkomligt, och allra minst kan man begära fullkomlighet der, hvarest konsten skall verka i en luft, som vexlar mellan värme och köld, mellan större och mindre anslag, mellan strömningar än åt det ena, än åt det

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

andra hållet; sådant kan icke uppmuntra konsten, utan gör tvärtom att denna måste föra ett mer eller mindre tynande lif, huru kraftigt än den eller de enskilda söka hålla uppgiften uppe. Icke heller må vi fördölja för oss, att allmänhetens smak är en särdeles viktig faktor att taga i betraktande, då det gäller att bedöma alstren på den lyriska eller dramatiska scenen; ty det förhåller sig såsom en af våra största estetici sagt: allmänhetens uppfattning låter icke bestämma sig efter teorier; den roar sig icke *efter* teorier, utan stundom *åt* teorier. Smaken kan i viss mån ledas af teatern, men den kan det icke helt och hållet; den beror på så mycket annat, på så många bildningselement af annan natur, att det skulle vara fåfängt för hvilken teater som helst att *helt och hållet* ställa sig emot den rådande tidsriktningen. Mycket kan göras men icke allt, och äfven om Shakspeares mästerverk uppfördes huru förträffligt som helst, kan det understundom hända, att den, som skådar "blot til lyst", lockas af de lätta tonerna från denna musik, om hvilken Plato förmodligen drömde, då han sade att musiken kan icke förändras till ett sämre, utan att derigenom grundlägges en förändring i samhällsskicket. Är det nu så, att smaken är i detta afseende bestämmande, så må vi icke undra på, att resultatet af vår teaters verksamhet icke varit så lyckliga, som för dess framtida bestånd skulle varit önskligt, och möjligen skulle man kunna säga, att denna teaters mer eller mindre framgångsrika verksamhet jemväl blifver i någon mån beroende af de personligheter, som leda densamma, och af det förvaltningsätt, som gjort sig gällande.

Hvart syftar nu allt detta? Det syftar derhän att, om vi önska en verklig nationalteater, en sådan som kan blifva, icke en plantskola för dygden, ty det är icke teaterns uppgift, utan en teater som kan verka i den riktning, som ursprungligen dermed varit afsedd, "att odla allmänhetens smak och konstsinne, att uppmuntra den inhemska vitterheten, och sålunda äfven bidraga till svenska språkets vård. Vilja vi hafva en sådan teater, då fördras dertill icke obetydliga anslag, och härmed äro vi komna till den *ekonomiska* synpunkten. Är nu den vind, som blåser, sådan, att vi kunna hoppas att för framtiden kunna få de materiella medel, på hvilka en sådan teaters bestånd ytterst måste bero?

Svaret härpå torde icke länge behöfva sökas. Det ligger i det bekanta förbehållet i Stats-Utskottets betänkande, hvilket ju alltid haft den fördelen med sig, att det för mången öppnat ögonen för, icke hvad som *bör* vara, utan hvad som *kan* vara. Se vi på hvad detta förbehåll i sjelfva verket uttrycker, så ligger deri en temligen bestämd förklaring, att vi icke kunna erhålla de medel, som vi framdeles behöfva för en nationalteater. Lägges dertill, att teatern, såsom redan är antydt, arbetar under trycket af vexlande åsigter, icke minst inom representationen, och att den är utsatt för faran af omkastningar och rubbningar i fråga om de materiella existensmedlen, så är det naturligt att, om man vill i någon mån betrygga hvad man har, man måste se till hvad som kan vara att vinna. Här går nemligen icke an att säga ett blek-

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

lagdt nej, såsom det skedde på förmiddagen, utan något måste göras, och då framställer sig i första rummet för tanken skulden, som måste betalas, och i det andra utsigterna för framtiden. Hvilket medel är nu föreslaget för skuldens afbördande? Jo, försäljning af den Dramatiska teatern och sammanförande af båda konstarterna på samma teater. Medlet är hårdt och icke anlitar man det gerna, såvida det icke visar sig vara nödvändigt för att göra det möjligt för den, som med så frikostig hand understödt teatern, att äfven i framtiden göra det. Ty hvad är det som här begäres? Det begäres, att teaterns hittills varande och nuvarande höge beskyddare icke måtte få på sig ställda allt för öfverdrifna och orimliga anspråk. Hvad den fria viljan har bjudit är så vackert redan i och för sig, att Riksdagen icke behöfver sätta sina fordringar högre. Skulle nu konsten komma att lida på det, som föreslagits? Det är möjligt, men säkert är det icke. Det har redan på förmiddagen yttrats så mycket om möjligheten af att begagna en och samma scen, i stället för de två nuvarande, att jag icke behöfver i detta afseende vara mångordig, i synnerhet som jag vill öppet erkänna, att jag har svårt att derom bilda mig ett tillförlitligt omdöme. Dock synes icke erfarenheten från det förflutna vara sådan, att det borde anses omöjligt att för framtiden uppehålla en dubbel teater på vår nuvarande så kallade stora scen. Jag ber att i detta afseende få erinra, att, såsom Utskottet säger, endast framtiden kan utvisa, huruvida detta låter sig göra. År 1871 stälde man ett ljusst horoskop för framtiden och hoppades, att skiljandet af de båda scenerna och betalandet af den dåvarande skulden skulle ställa allt tillrätta. Tio år derefter hafva dessa förhoppningar befunnits svikna, och tio år härefter äro måhända våra förhoppningar gäckade. Jag vågar därför icke i detta afseende lita alltför mycket på teoretiska skäl. Men något, som Utskottet tänkt sig kunna bidraga till teaterns trygghet och trefnad, är den mycket omtalade uthyrningen af teatern. Frågan härom var icke främmande för 1871 års komité, som dock yttrade sig emot förslaget härom; men derjemte framhöll samma komité på det bestämdaste, att något ytterligare erfordrades för att betrygga institutionens bestånd och jemna verksamhet, nemligen att bidrag blefve teatern tillförsäkrade för längre tid, än nu är fallet, och åtminstone för tre år i sender. Nu har Utskottet föreslagit tio år, beräknade från den 1 Januari 1883, för den händelse Kongl. Maj:t skulle finna ändamålsenligt att åt enskild person eller bolag till begagnande upplåta Stora teaterns fasta och lösa egendom. Detta är, såvidt jag kan fatta, den enda grundlagsenliga form, under hvilken teateranslaget kan betryggas för någon längre tid, och redan deri ligger en så stor fördel, att den synes motväga åtskilliga af de olägenheter, som man förespeglat. Jag ber härvid att emot en ärad talare, som yttrade sig på förmiddagen, få invända, att Utskottet aldrig sagt att teatern *skall* uthyras, utan endast yttrat: att rättighet under vissa vilkor syntes kunna medgifvas att uthyra teatern. Lika litet har Utskottet begått den ogrannlagheten att i något afseende lemna Kongl.

Maj:ts framställning obesvarad. Framställningen är fullständigt besvarad, ty någon hemställan om befrielse under alla omständigheter från bestyret med teatrarne finnes icke i den Kongl. propositionen, men väl omtalas sådant antydningssvis i statsrådsprotokollet, och derom har Stats-Utskottet icke haft att yttra sig. När nu förhållandet är sådant, att man trott skuldbördan kunna afllyftas och anslaget fasthet kunna grundläggas för flera år, så må Utskottet vara fritaget från förebräelser att på något sätt hafva velat skada teatern. Om medlen och sätten kan man misstaga sig, men viljan kan likväl vara god, och härmed kommer jag till den tredje synpunkten, ur hvilken jag vill betrakta den föreliggande frågan. Denna är icke den minst vigtiga; det är den *politiska* synpunkten. Vi kunna nemligen icke dölja för oss, att det i politiskt afseende icke är lämpligt, att ständiga tvister inom Riksdagen skola uppstå angående teatrarne vård och medlen för deras underhåll, då dessa teatrar stå under hägnen af den, som nu har dem under sitt skydd, och hvars ställning är alltför hög att böra neddragas till de strider och tvister, som helt naturligt angående en sådan institution måste ega rum, allra helst då representationen sammanträder hvarje år. Redan denna synpunkt är så vigtig, att på grund deraf ett fixerande af anslaget för längre tid synes böra ega rum, äfven om deraf skulle kunna uppstå vissa svårigheter, ty det är sant, att det kan hända, att teatern blir öfverläten åt en person eller ett bolag, som sköter den illa och på ett sådant sätt, att den långt ifrån att verka förädlande snarare verkar demoraliserande. Detta är sant; men äfven det förflutna kan möjligen i det fallet frammana en och annan skugga på den tafla af dagar, som man, idealiskt taget, älskar att se för sig och som äfven här i dag blifvit framsteld för våra ögon. Men då vi veta att den, i hvilkens händer det hela ligger, har makten att sjelf bestämma äfven i detta afseende — och på hans vilja och förmåga att tillgodose de stora nationella intressena lär väl ingen kunna tvifla — så ligger det ju också inom hans godfinnande att afgöra hvad som bör ske och icke ske. Riksdagen har ju endast gått till mötes och sagt, att den, för åstadkommande af större trygghet för teatern och för undvikande af politiska strider och dylikt, vill afsäga sig sin rätt att årligen pröfva det ifrågasvarande anslaget och medgifva att en öfverlåtelse må ske på, såsom här är föreslaget, ganska stränga villkor och i viss mån under liknande förhållanden, som ega rum vid åtskilliga utländska teatrar. Här har blifvit yttradt, att man i detta afseende borde ålägga staden eller kommunen vissa skyldigheter. Jag ber att deremot få anmärka, att, om också kommunen skulle befinnas villig att göra några uppoffringar för ändamålet, lagligheten af ett sådant beslut, hvarigenom teatern skulle hänföras till Stockholms stads gemensamma hushållnings- och ordningsangelägenheter, kunde blifva i hög grad tvifvel underkastad. För sin del har Utskottet därför ansett, att man borde försöka den utväg, som Kongl. Maj:it föreslagit, men blott för en viss tid och icke så att det skulle vara en ovilkorlig skyldighet; ty den kan misslyckas, men om den lyc-

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

kas, är mycket obehag aflägsnadt både för Riksdagen och andra. Då nu emellertid detta Utskottets förslag utan det deri intagna förbehållet, hvilket jag för min del alltid motsatt mig, icke har någon utsigt att kunna blifva Riksdagens beslut, synes för närvarande intet annat vara att göra än att söka afhjelpa de mest trängande behofven, på det att faran icke måtte blifva sådan, som angifves i 1871 års komitébetänkande, eller att det stode i Kongl. Maj:ts fria skön att låta de Kongl. teatrarne verksamhet upphöra och att öfverlemna operahuset jemte teaterns skulder och förbindelser äfvensom dess tillhörigheter i löst och fast till statsverket. Väl vet jag, att förhållandet nu är ett annat, enär båda teatrarne numera tillhöra staten, men jag kan icke föreställa mig, att detta ändrar saken, i ty att staten helt visst måste låta teaterns egen- dom svara för den skuld, som af dess verksamhet blifvit en följd. Då alltså en dylik fara nu möjligen förestår, om ett afslag å Kongl. Maj:ts proposition blifver Riksdagens beslut, så synes det mig icke längre möjligt att vidhålla Stats-Utskottets förslag, utan har jag härmed endast velat gifva en belysning af de skäl, som ledt Utskottet till dess så mycket klandrade beslut, och anhåller nu, att Kammaren behagade, med afslag å Stats-Utskottets hemställan, fatta ett beslut af följande lydelse: "att Riksdagen, jemte tillkännagifvande att Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall, må på extra stat för år 1882 anvisa ett förslagsanslag af högst 175,000 kronor till gäldande af halfva beloppet af Kongl. teatrarne skuld vid innevarande spel- års slut". Detta yrkande är en del af det, som inom Andra Kam- maren blifvit framställt af Presidenten Berg och der vid votering samlade omkring sig ett betydligt antal röster. Det yrkandet innehöll äfven frågan om öfverlemnandet af teatrarne till ett stats- departement och begäran om en utredning af de finansiella för- hållandena och de föreskrifter, som kunde finnas nödvändiga för framtiden; men jag har icke sträckt mitt yrkande längre än till den första delen, därför att det torde vara onödigt att nu besluta i afseende å den senare delen, då i sjelfva verket teatrarne fram- tida bestånd ännu är helt och hållet oafgjordt, och det således icke är af behofvet påkalladt att nu bestämma, hvar högsta sty- relsen öfver desamma framdeles skall vara, samt, enligt min öf- vertygelse, framläggandet för en kommande Riksdag af en utred- ning rörande teatrarne nog kommer att ega rum, vår bön förutan. Hufvudsaken är för tillfället, att någon möjlighet må beredas att öfverlemna frågans lösning åt framtiden och förekomma, att allt upphör nu genast. Jag är öfvertygad om, att i sådant fall all erforderlig utredning skall åstadkommas, och att vännerna af den inhemska dramatiska konsten icke skola försumma att uppbjuda alla sina bemödanden att ur alla synpunkter belysa frågan, så att den nästa gång, den framträder, må kunna skärskådas mindre lidelsefullt och äfven mindre brådskande än nu, då vi nödgas for- cera afgörandet af så många för hela landet viktiga frågor och mer eller mindre brådmoget fatta våra beslut.

Jag anhåller om proposition på bifall till mitt yrkande.

Herr Laurell: Om vid bedömandet af denna fråga den ekonomiska delen varit den viktigaste, skulle jag icke hafva reserverat mig; men jag har icke kunnat frångå den åsigt, att en nationalteater är af utomordentligt stor betydelse, och att en sådan måste af staten upprätthållas. Jag menar nu med nationalteater en skådebana för såväl lyrisk som dramatisk konst, hvilken underhålles af staten och således icke är tvungen att för sin existens följa den rådande smakriktningen, om den är dålig, utan kan sjelfständigt verka och verka förädlande på sin tid. Om Utskottets förslag blefve antaget, följer väl deraf icke alldeles gifvet, att vår gamla Kongl. teater skulle upphöra att verka såsom nationalteater, men det ligger nära till hands att antaga, att så blefve förhållandet; ty om teatern öfverlemnas vare sig till ett bolag eller en enskild person, måste naturligtvis den ekonomiska sidan af saken vara den viktigaste, och under sådana förhållanden är det mycket antagligt, att det estetiska, det förädlande elementet får ganska litet. Då man skall bedöma dessa förhållanden och fråga är om förändring af teatern, är det också nödvändigt att tänka på, det icke orätt sker den stora personal, som för närvarande är använd vid teatrarne. Till följd häraf har jag icke kunnat instämma i Utskottets på Kongl. Maj:ts proposition grundade förslag och icke heller biträda någon af de reservationer, som inrymma rättighet för Kongl. Maj:t att uthyra teatern. Jag skulle gått in på Friherre Klinckowströms motion eller Herr von Strokirchs reservation, om jag inom Utskottet sett någon möjlighet för framgång för dem; men då jag icke det gjorde, ansåg jag mig böra yrka afslag under förhoppning att frågan, om möjligt bättre utredd än nu, skall snart återkomma och då må hända kunna lösas i den riktning, jag anser vara den rätta. I det skick, hvori frågan nu befinner sig, anser jag emellertid orätt att vidhålla den åsigt, jag i Utskottet hyst, utan anhåller om bifall till Herr Törnebladhs förslag.

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

Friherre von Essen, Fredrik: Då man ser på de nuvarande förhållandena, sådana de gestalta sig med afseende på teatrarnes angelägenheter, är det mycket lätt att fatta sitt beslut. Flertalet af Riksdagens ledamöter likasom af landets öfriga invånare fälla snart den dom, att man måste reglera affärerna, iakttaga nödig sparsamhet, ordna angelägenheterna så att det går i hop; och sedan, hoppas man, skall såväl den stora teatern som den mindre, dramatiska, motsvara sitt ändamål under den närmaste framtiden, hvarjemte man äfven hoppas, att de ekonomiska förhållandena skola ställa sig så, att det kan gå fortfarande, om man blott får de närvarande svårigheterna reglerade. Men kastar man en blick tillbaka på den förflutna tiden, finner man, att dylika ekonomiska svårigheter uppstått tid efter annan, lika svårreglerade som de nuvarande, och man finner äfven att sättet, hvarpå de reglerats, alltid varit detsamma, att skulden betalats och en ny styrelse för teatrarnes vård blifvit tillsatt. Så har man med godt hopp gått framtiden till mötes, men hoppet har

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

svikits, och inom kort hafva samma förhållanden åter inträdt. Undan för undan hafva teatrarne affärer reglerats och nytt hopp tändts för att efter ett eller annat tiotal af år åter bedragas. Sedan Stats-Utskottet tagit detta i betraktande och sett, hurusom den ekonomiska förvaltningen under olika tider alltid ledt till samma mål, är det väl icke underligt att Stats-Utskottet sökt den utvägen att på en gång beträda en ny väg för att derigenom vinna någon garanti för den framtida ekonomiska existensen af vår Kongl. scen. Det är väl sant, att det förslag, Stats-Utskottet gjort, icke innebär någon ovilkorlig trygghet för vinnande af den framgång, man åsyftar, men det är lika säkert, att, hvilken annan väg man beträdt, är den förut försökt och bevisad vara omöjlig. Jag frågar då, om man kan begära att det Utskott, Riksdagen tillsatt för att söka den bästa vägen, den som verkligen kan innebära någon garanti för framtiden, eger rätt att endast gå den gamla vägen och föreslå detsamma, som tio gånger förut blifvit försökt och befunnet omöjligt. Såväl med som utan den Dramatiska teaterns sammanslagning med den Stora teatern har resultatet i hvilket fall som helst visat sig olyckligt. Hvarje teaterstyrelse har misslyckats. Jag påminner mig knappast någon, om ens någon, som vunnit framgång i afseende på det ekonomiska. Härmed vill jag icke säga, att ej flera teaterstyrelser på det estetiska området nedlagt stora förtjenster, men det är icke sagdt, att de män, som hafva begåfning i det hänseendet, hafva lyckan att i afseende på det ekonomiska frambringa samma resultat, som kunna beräknas af särskildt praktiske män. För min del har jag därför af full öfvertygelse biträdt Utskottets förslag att, såsom Kongl. Maj:t begär, öfverlåta den Dramatiska teatern för att dermed betala den del af skulden, i hvars betalande Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att deltaga, då Kongl. Maj:t vill öfvertaga den andra delen. Jag ser häri den enda utvägen att för närvarande kunna reglera den ekonomiska delen af frågan, och jag hyser den åsigten, att icke den estetiska sidan af saken deraf skulle träffas så hårdt, som man på förmiddagen påstod. Man känner ju, såsom flere talare framhållit, att på den lyriska scenen, vår opera, under föregående år visats vackra prof inom det dramatiska området, att stora förmågor hafva der danats och med framgång uppträdt, och jag tror, att i den mån man anser att den dramatiska konsten kan utöfva ett godt inflytande, den har gjort det der. Det är sant, att, då man icke har mer än en scen af den storlek och omfattning som vår stora teater, de pjäser, hvilkas uppförande för närvarande kanske är mest eftersträfvansvärdt, nemligen sådana finare komedier, som fordra mindre utrymme och kunna ega högt konstvärde, icke der kunna uppföras. Men jag hemställer, hvarför kunna de icke uppföras annorstädes? Är vår allmänhets smak så förskämd, att det icke är möjligt bjuda den på en fin komedi. Är det endast pjäser, som stå under denna klass, pjäser af sammansatt beskaffenhet, som kunna locka en större allmänhet? Jag kan icke föreställa mig att så är förhållandet och söker för denna åsigt bevis i hvad som på sista tiden passerat på

den dramatiska scenen, der de finare komedierna lära varit mycket besökta och gifvit fulla hus. Jag tror således, att äfven på de enskilda teatrarne sådana föreställningar ganska väl kunna löna sig, och att man följaktligen icke genom att mindre gynna uppförandet af sådana pjäser på den Kongl. scenen skulle förvisa dessa från vårt land och endast införa dåliga pjäser, som man snarare önskade vara helt och hållet borta.

Jag har för min del icke heller kunnat annat än gilla den åsigt, som i den Kongl. propositionen blifvit framställd, i afseende derå att den Kongl. scenen möjligen komme att öfverlemnas till en entreprenör eller ett bolag. Jag ser deri ganska bestämda garantier för framtiden så väl i den ena som den andra rigtningen och jag anhåller att med några ord få gifva skäl för denna min åsigt. Det har befunnits ganska svårt att träffa på en person, som besitter alla de egenskaper, som för tillsynen af såväl den ekonomiska som den estetiska sidan kräfvast af en teaterdirektör. Har han egt goda egenskaper i afseende på det estetiska, har han saknat de andra egenskaperna, och det har varit till föga fromma för den affär, som med teatern drifves. Och man måste medgifva, att teatern är icke blott en konstanstalt utan äfven medlet för en affärsrörelse. Det måste således hos en teaterdirektör finnas egenskaper i såväl det ena som det andra afseendet. Den person, som erbjudes en sådan befattning, erbjudes med detsamma en vacker ställning i samhället och en god lön, och under sådana förhållanden tilltro människorna sig så ofta att kunna göra hvad af dem fordras, äfven om de i sjelfva verket dertill sakna förmåga. Då deremot det gäller att sätta hela sin förmögenhet på spel för ett sådant företag, erbjuder sig ingen, som, på sätt fordras, har en stor förmögenhet, utan att han vet sig ega förmåga att uträtta något. Man riskerar icke gerna en half million utan att hafva grundad anledning att tro, att affären skall löna sig, och denna affär lönar sig icke med mindre den utföres på ett sätt, som tillfredsställer allmänheten. Han kan icke leda konstanstalten med mindre han gifver sådana pjäser, som fylla huset med folk, och han får icke gifva sådana pjäser, som underkännas af den kontrollerande myndighet, som står vid hans sida. Och jag frågar, hvarför icke den kontrollerande myndighet, Kongl. Maj:t tillsätter, må kunna hafva lättare att säga veto, då det gäller sådana föreställningar, än Hans Maj:t Konungen nu har, då teaterdirektionen nödgas derom göra framställning. Endast för att rangera affärerna hafva här gifvits föreställningar, dem man önskade aldrig hafva blifvit ifrågasatta, och man kan ingalunda säga, att i nuvarande förhållanden förefinnes någon garanti för att icke sådant åter skall kunna ske. Större garanti måste det ligga deri, att en komité tillsättes för att deröfver hafva inseende.

Då det lyckats för enskilde personer här i hufvudstaden att upprätta en större teater samt att sätta upp hela dekorationsförrådet och den öfriga utstyrseln, kan jag icke föreställa mig, att ej stora operan äfven i ekonomiskt afseende skulle kunna skötas af en entreprenör, då man besinnar, att han mottager såsom un-

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

derstöd dels 60,000 kronor af Konungen och lika mycket af Riksdagen och dels närmare 30,000 kronor i hyror för åtskilliga lägenheter i teaterhuset, således tillsammans 150,000 kronor. Dertill kommer den särskilda afgift, Kongl. Maj:t lemnar för de loger, hvaröfver han disponerar, hvilken afgift under föregående år varierat och för närvarande uppgår till cirka 7,000 kronor. Läger man allt detta tillsammans och tillika betänker, att sjelfva operahuset med kostymförråd och dekorationer lemnas fritt, måste man finna, att så stora fördelar äro beredda en blifvande entreprenör, att han, efter hvad mig synes, icke befinner sig i något jemförligt förhållande med de personer, som nedlagt stora kapital för inköp af teaterhus med hvad dertill hörer. Man är nog genast färdig att svara, det förhållandena äfven i det afseende äro olika, att det här är fråga om ett särdeles tungt och dyrt maskineri, och att det fordras stor personal att drifva detsamma. Det må vara, men afgifterna, som från dessa olika källor tillflöda, äro också betydliga.

Jag får bedja Kammaren om tillgift att jag tillåtit mig med några ord beröra frågan, ehuru jag väl känner, att icke den åsigt, jag hyllar, nu kan vinna gehör. Jag har det oakadt velat redogöra för mina åsikter i detta afseende för den händelse nemligen, att, då frågan en annan gång återkommer, en sådan tankegång möjligen kan vinna framgång. För närvarande ställa sig förhållandena så, att man måste frångå Utskottets förslag, så vida man icke vill stanna vid det sorgliga resultatet, afslag på alltsammans. Jag behöfver icke närmare angifva de skäl, som föranledt mig att för närvarande frångå min i Utskottet uttalade mening och biträda det af Herr Törnebladh gjorda yrkande, hvarå jag nu får anhålla om bifall.

Herr Berg: En ärad talare yttrade på förmiddagen, att den föreliggande frågan sönderfaller i två frågor, en ekonomisk och en estetisk. Jag är med honom fullt ense om den saken, men jag tror att den sönderfaller i tre frågor. Det är ett viktigt moment, som bör komma till. När det gäller den Kongl. teatern, blir det icke blott en *ekonomisk* och en *estetisk* utan äfven en *etisk* fråga. Jag vill visst icke ställa mig bland den skara, som uttalar en absolut förkastelsedom öfver den dramatiska och ännu mindre öfver den lyriska konsten. Jag tror att både den dramatiska och den lyriska konsten kunna vara i sanningens tjänst och sålunda verka hvad man afser och gerna vill hålla före att teatern gör, förädlande, upplysande o. s. v. på menskligheten. Derfor tänker jag icke heller nu yrka afslag på det gjorda förslaget, att Riksdagen skall lemna ett större eller mindre anslag till teatern; men jag har trott mig vara berättigad och skyldig att icke låta ett tillfälle sådant som detta gå mig förbi, utan att jag från min ståndpunkt säger ett ärligt ord, hvad jag tänker om det sätt, på hvilket de Kongl. teatrarne under en lång följd af år blifvit skötta.

Man säger, att teatern skall vara en plantskola för konst, att der skall vara tillfälle till ett förädlande nöje för den teaterbesö-

kande allmänheten. Att teaterrepresentationer kunna medföra både nytta och nöje, vill jag visst icke förneka, men jag hemställer till Herrarne, huruvida man kan säga att *allt*, som har beståtts på vår dramatiska teater under de senaste 10 eller 20 åren, har varit egndadt att förädla vår smak. Jag tror tvärtom, att bland möjligen mycket godt, som der presterats, hafva också framstålts för den skådelystna publiken pjäser af allt annat än solid halt, och som långt ifrån att hafva haft ett förädlande inflytande på åskådarne tvärtom verkat i motsatt riktning. En ärad talare här till venter sade nyss, såsom svar på Friherre Klinckowströms yttrande på förmiddagen, att teatern icke vore någon plantskola för dygden, men hvad är då den estetiska och lyriska konsten, om den icke är i dygdens tjänst, om den icke bidrager att göra oss sedligare och dygdigare; den har i annat fall försummat sin höga uppgift i *estetiskt* hänseende på samma gång som den förlorat sitt *etiska* värde. Så har teatern ofta gjort, den har tappat bort de sköna medel, genom hvilka den kunde verka förädlande. När dertill kommer, att för att upphjelpa dåliga finanser man begagnat sig af den jesuitiska satsen: "ändamålet helgar medlen" och tagit till dåliga pjäser för att på så sätt skaffa penningar; när man vidare erinrar sig, att för att hjälpa upp kassan man stält till dessa beklagliga maskeradställningar, som, enligt min åsigt, äro en verklig skamfläck för vår teater, när, säger jag, sådant kunnat komma i fråga, är det icke utan stor tvekan, som jag skulle afgifva min röst för, att folket, det skattdragande folket skulle nödgas lemna till så beskaffade "konstanstalter" de erforderliga 200,000 kronorna. Dessa Kongl. teatrar kunna i närvarande ögonblick förliknas vid titanen Prometheus, som lånade elden från himlen af gudarne och skaffade människorna konst, upplysning, vetenskap, men som med allt detta långt ifrån gjorde något godt utan, såsom sagan säger, åstadkom en uppblåsthet och högfärd under allt talet om vetenskap och skicklighet. Denne Prometheus blef också därför bunden och låg der i qval en lång tid. Så är det också med de Kongl. teatrarne. Denna institution har blifvit bunden vid skuldsättningens klippa, och det är nu fråga, om en Herkules i form af svenska Riksdagen vill komma och med sina pilar skjuta sönder de band, med hvilka denne Prometheus är bunden. Jag får då säga, att jag skall icke vara emot att Riksdagen gör denna uppoffring, icke för teatern i och för sig, sådan den hittills har handhafts, men af den orsaken, att om icke *Riksdagen* kommer med detta anslag, så drifves kostnaden åt ett helt annat håll och måste bestridas af Konungen, något, hvartill jag på intet vis vill medverka. Jag vill sannerligen icke med min röst bidra till, att Konungen skall få större utgifter för denna institution än han redan har. Men ehuru jag sålunda icke motsätter mig förslagsanslagets beviljande, vill jag dock ärligt säga, att jag då handlar i den förhoppning och under den öfvertygelse, att det måtte i sedligt och estetiskt hänseende blifva bättre med teatern än hvad det hittills har varit. Jag skall icke längre upptaga

Kongl.
teatrarne.
(Forts).

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

Kammarens tid, jag har endast velat säga detta för att tillkännagifva min mening i frågan.

Friherre Klinckowström: Jag ber Kammaren om ursäkt, att jag nödgas uppträda ännu en gång i denna fråga, men jag fick redan på förmiddagen dertill anledning på grund af det försvar, Friherre af Ugglas åtog sig af den så kallade teaterkomitén. Han nämnde, om jag icke missminner mig, att enligt de upplysningar teaterkomitén erhöi från teaterdirektionen, skulle ingen behållning på den Dramatiska teaterns recetter hafva uppkommit. Det är med anledning deraf, och då Stats-Utskottet icke aktat nödigt att lemna Riksdagen någon del af teaterkomiténs betänkande och teaterdirektionens deröfver afgifna förklaring, som jag ber att få uppläsa den del af nämnda direktions yttrande, som just rörer teaterkomiténs tillvägagående för att försöka sig upplysningar rörande teaterns förhållanden. Direktionen säger nemligen i sin underdåniga förklaring till Kongl. Maj:t:

“om komitén — i likhet med den år 1869 i nåder nedsatta teaterkomitén — behagat, på sätt Eders Kongl. Maj:t tyckes hafva förutsatt, inhemta upplysningar beträffande de Kongl. teatrarne angelägenheter *der*, hvarest de rätteligen bort sökas och endast kunna med tillförlitlighet lemnas, skulle otvifvelaktigt de anmärkingar och obevisade påståenden angående styrelsen och förvaltningen af de Kongl. teatrarne, hvilka komitén nu ansett sig befogad att i sitt betänkande intaga, icke i detsamma hafva influtit. Då komitén således icke begagnat sig hvarken af de muntliga upplysningar, hvilka Eders Kongl. Maj:t befalt Kongl. teatrarne förste direktör att meddela, eller i Kongl. teaterns arkiv sökt utröna motiven till de åtgärder, hvilka direktionen vidtagit, eller i allmänhet granskat de handlingar, som ligga till grund för de rättigheter, som tillkomma, eller de skyldigheter, som åligga den vid Kongl. teatern anställda personalen, är det ganska förklarligt, att komiténs betänkande förräder någon obekantskap med de förhållanden, som skolat utredas, och att komitén kunnat anse sig hafva anledning till de gjorda anmärkningarne; men genom Eders Kongl. Maj:ts beslut att medelst nådig remiss af komiténs betänkande bereda direktionen tillfälle till förklaring, hoppas direktionen, oakadt den knappt tillmätta tiden, kunna bringa någon klarhet i ifrågavarande förhållanden“.

Mig tyckes, att ett sådant svar är af en ganska allvarsam beskaffenhet, och det kan väl icke hafva blifvit sagdt, om det icke vore sant; ty teaterdirektionen torde icke hafva vågat träda fram för Konungen med något, som icke vore med sanningen öfverensstämmande. Att de båda teatrarne under deras verksamhet burit sig och ganska väl burit sig, det visas af den tabell öfver recettinkomsten etc., som finnes intagen i Kongl. Maj:ts nådiga proposition N:o 19 pag. 4. Deraf visar sig, att från 1869 till 1874 lemnats en större eller mindre nettoinkomst, som i medeltal utgjorde 29,616 kronor. Efter denna tid, från 1874 till 1880 finnes, det är sant, ingen nettoinkomst, utan endast brist; men, mine Herrar,

*Kongl.
teatrarne.*
(Forts.)

bevisar icke detta tydligt och klart, att orsaken till en sådan be-
dröfelig finansiell ställning för teatern har legat till en stor del i
administrationen af densamma. Jag tvekar icke att uttala det,
och jag skulle må hända hafva ganska allvarliga anmärkningar att
framställa mot denna administration i mångt och mycket, men
jag fruktar, att, om jag skulle karakterisera denna administration,
för hvilken Hans Maj:t Konungen personligen står i spetsen, skulle
jag tystas med ordförandens klubba på grund af 3 § Regerings-
formen; och det medgifva väl Herrarne, att jag icke kan vilja ut-
sätta mig för.

Då jag på förmiddagen gjorde framställning derom att Kam-
maren skulle, med afslag på Utskottets betänkande, biträda den
motion jag afgifvit, och hvars så kallade kläm finnes återgifven
på pag. 2 i Utskottets betänkande, trodde jag att jag dervid skulle
röna något understöd i Kammaren; men när nu något sådant icke
skett och när hela frågan i Andra Kammaren blifvit så styfmo-
derligt behandlad, att hela förslaget blifvit rent afslaget med en
betydlig majoritet, finnes icke någon annan möjlighet att kunna,
för denna riksdag åtminstone, uträtta något godt för de Kongl.
teatrarne, än att förena sig om ett annat förslag, och jag tillåter
mig med anledning häraf uppläsa ett förslag, som redan har blif-
vit omfattadt med mycken välvilja af åtskillige bland Kammarens
ledamöter, och som jag tror innebära den lämpligaste lösning af
frågan. I detta förslag — det säger jag på förhand — finnes in-
draget, hvad som äfven finnes i Herr von Strokirchs reservation,
nemligen att de Kongl. teatrarne skola öfverflyttas på ett stats-
departement. Detta kan så mycket mindre vara något obehag för
Konungen, som vi alla af den nådiga proposition rörande denna
fråga, som blifvit till Riksdagen afläten, veta, att Hans Maj:t in-
för riksmarskalken förklarar, att Hans Maj:t ville blifva skild
från all befattning med de Kongl. teatrarne; och det kan hvar
och en, som tänker sig in i saken, finna vara både lämpligt och
billigt. Jag skall således bedja att få uppläsa det förslag, som
jag nu ämnar framställa, då sannolikt icke något annat skulle kunna
röna framgång. Mitt förslag lyder sålunda:

“att Riksdagen, jemte tillkännagifvande, att Kongl. Maj:ts
förevarande nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall,
må anvisa på extra stat för år 1882 ett förslagsanslag af 175,000
kronor till gäldande af halva beloppet af de Kongl. teatrarne
skuld vid innevarande spelårs slut; under vilkor att alla teatrar-
nes angelägenheter, så snart Hans Maj:t Konungen anser sådant
lämpligen kunna ega rum, efter en ny och fullständigare utred-
ning af de Kongl. teatrarne finansiella och ekonomiska förhål-
landen rörande frågan öfverflyttas till ett af statsdepartementen“.

Jag får anhålla om proposition på bifall till detta mitt för-
slag.

Hans Excellens Herr Statsministern Grefve Posse: Genom
det beslut, som helt nyss är af Andra Kammaren fattadt, har
Kongl. Maj:ts proposition i denna fråga fallit på denna riksdag.

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

Under sådana omständigheter anser jag det öfverflödigt att här bemöta de anmärkningar, som mot densamma äro framställda, och lika öfverflödigt vore att här yrka något bifall till densamma. Då jag emellertid icke anser mig böra ansluta mig till något af de förslag, som här blifvit framställda, skall jag icke upptaga Kammarens tid med någon diskussion i frågan.

Grefve Beck-Friis: Då, såsom vi nyss hörde, den Kongl. propositionen för denna riksdag anses fallen, vill jag, om det må tillåtas mig uttrycket, endast lätta mitt hjerta i denna sak. Jag har verkligen fått göra våld på min känsla, då jag biträdde den Kongl. propositionen i hvad den angick att den Dramatiska teatern skulle säljas och den sedan återstående upplåtas till entreprenör, men jag böjde mig för omständigheternas makt, troende att den goda saken dock skulle ega bestånd äfven under ogynnsamma förhållanden. Men allt detta är nu borta. Jag har endast velat säga, att dertill var jag nödd och tvungen, då jag i utskottsbetänkandet icke reserverade mig mot annat än de vilkor, Utskottets majoritet fäst vid sitt förslag. Men i frågans närvarande skick synes dock något kunna göras för att icke teatern må, ja, jag kan gerna säga ordet, stängas, och jag tror att det är Riksdagens skyldighet att, på sätt af ett par föregående talare blifvit föreslaget, med sin skärf bidra dertill. Det är det så mycket mer, som efter den utredning, som föreligger, teaterns obestånd till stor del vållats af nedsättningen utaf det förut med 75,000 kronor utgående årliga anslaget för teatrarne till 60,000 kronor. Äfven af det skäl anser jag mig böra yrka bifall till nyssberörda förslag, att det i Medkammaren lyckats samla 79 röster och det följaktligen kan vara möjligt, att vid en gemensam votering frågan går fram. På dessa skäl förenar jag mig om det yrkande, som af Herr Törnebladh blifvit framställt.

Friherre af Ugglas: Jag hade icke ämnat besvara Kammarren med något vidare yttrande, så vida jag icke blifvit dertill alldeles nödd och tvungen af Friherre Klinckowström. Jag kan icke stillatigande åhöra den beskyllning, som han mot teaterkomitén framkastade, då jag är i tillfälle att kunna vederlägga densamma. Friherre Klinkowström har ur en tidning uppläst en strof ur Kongl. teaterdirektionens förklaring till Kongl. Maj:t, deri direktionen förklarar, att om komitén med begäran om upplysningar vändt sig till det enda ställe, der sådana kunde erhållas, hade icke dess anmärkningar framkommit. Jag nämnde på förmiddagen, att den första åtgärd komitén vidtog var att uppsätta en skriftlig promemoria, innefattande begäran om alla upplysningar, komitén ansåg erforderliga för fullgörande af sitt uppdrag. Med denna promemoria befog jag mig personligen till teaterns kansli — detta allt omnämnde jag i förmiddags — och lemnade den åt en af dervarande tjänstemän mot löfte att derpå erhålla svar; och svaren på alla dessa frågor ligga här framför mig, mine Herrar. Här finnas förvarade af hela teaterdirektionen till komitén insända

skriftliga svar på alla de frågor komitén ansåg sig böra framställa. Jag frågar då: är det med fog man kan här offentligen påstå, att icke komitén sökt upplysning der den borde söka den. Jag åtminstone känner icke någon annan auktoritet i det fallet än Kongl. teaterdirektionen sjelf.

Jag ber att i anledning af ett ytterligare yttrande af Friherre Klinckowström äfven få rätta ett misstag, emedan jag icke vill, att någon person skall stå för hvad han icke sagt. Friherre Klinckowström yttrade, att jag skulle hafva sagt att kamreraren hos teaterdirektionen förklarar, att den mindre teatern icke burit sig. Det har jag aldrig sagt. Jag har åberopat ett yttrande af honom, enligt hvilket han förklarar, att som räknenskaperna varit sammanblandade, kunde några uppgifter icke lemnas angående den ena eller den andra teaterns ekonomiska förhållanden. Något annat har jag icke sagt, och såsom stöd derfor kan jag åberopa, att jag endast uppläste hans skriftliga yttrande.

Jag vill icke vidare ingå i något försvar af den åsigt, jag har, och som jag, oakadt allt hvad som blifvit yttrad mot densamma, behåller. För denna riksdag är denna sak eller Kongl. Maj:ts proposition i denna sak förfallen, och det kan icke falla mig in att i en fråga som denna envist vidhålla en åsigt, då jag icke derigenom kan lyckas vinna något. Då, såsom sagdt, någon framgång icke kan beredas åt Kongl. Maj:ts proposition i denna del, ber jag att få förklara, att då ett bland hufvudändamålen, hvarför komitén tillstyrkt öfverlemnande af Dramatiska teatern, har varit att afbördad den Kongl. teatern en betydlig del af dess skuld, och sådant på ett ganska enkelt sätt kan ske genom bifall till det förslag, som blifvit väckt, att för sådant ändamål anslå 175,000 kronor, jag med ganska stort nöje skall ansluta mig till detta förslag, sådant det blifvit af Herr Törnebladhs motiveradt. Jag tror, att ett af de stora syftena med den Kongl. propositionen, nemligen gäldande af den Kongl. teaterns skuld, derigenom uppnås på det enda sätt, hvarpå det för närvarande kan vinnas. Jag ber sålunda att få ansluta mig till Herr Törnebladhs förslag.

Herr von Strokirch: Under diskussionens gång hafva flere af Kammarens ledamöter behagat i väsentliga delar understödja den af mig afgifna reservationen. Den sista delen deraf har emellertid icke vunnit något understöd, i anledning hvaraf jag icke längre vidhåller densamma utan afstår från den del af mitt förslag, som afser vinnande af utredning rörande kostnaderna för det stora teaterhusets ombyggnad. Och då det senaste af Friherre Klinckowström afgifna förslaget i det närmaste öfverensstämmer med mitt förslag, instämmer jag med honom.

Friherre von Essen, Fredrik: Då jag erhållit upplysning om, att några bland Kammarens ledamöter missförstått det yrkande, jag tagit mig friheten göra, vill jag nu nämna, att jag förra gången yttrade, att jag instämde i Herr Törnebladhs yrkande, hvilket är detsamma som af Herr Berg i Andra Kammaren blifvit

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

framställt, dock med en inskränkning. Jag gick i mitt yrkande lika långt som Herr Törnebladhs och ber att än en gång få uppläsa detsamma, på det att det må blifva för hvar och en tydligt hvad dermed afses: "att Riksdagen, jemte tillkännagifvande, att Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställningar icke vunnit Riksdagens bifall, må anvisa på extra stat för år 1882 ett förslagsanslag af 175,000 kronor till gäldande af halfva beloppet utaf de Kongl. teatrarne skuld vid innevarande spelårs slut".

Som Kammaren torde finna, skiljer det sig från Friherre Klinckowströms yrkande egentligen blott deri, att han önskar hvad Herr Berg i Andra Kammaren, fast under olika uttryck, yrkat, att teatern måtte ställas under ett statsdepartement. För min del kan jag icke biträda en sådan åsigt, enär jag tror att det komme att inverka menligt på de Kongl. teatrarne rätta handhafvande, om Riksdagens ledamöter, ehuru dertill ingalunda kompetente, skulle bestämma de aflöningar, som till vissa utmärkta sujetter böra anslås, och att, om dessa aflöningar årligen skulle underkastas pröfning, mycket kunde sättas på spel, som icke är skäl att äfventyra. Jag hyllar fortfarande den åsigt, att ett uttarrande i framtiden af teatern skulle vara för densamma menligt, och, då jag hyllar sådana principer, anser jag det icke heller vara nödvändigt att öfverflytta värden om teatrarne till ett statsdepartement.

Herr von Möller: Då jag på förmiddagen hade ordet, yttrade jag, att Herr von Strokirchs reservation möjligen hade utsigt till framgång och att jag ville ansluta mig till densamma. Nu har här emellertid af Herr Törnebladhs blifvit framställt yrkande om bifall till en del af det af Presidenten Berg i Andra Kammaren väckta förslag, hvilket hufvudsakligen var öfverensstämmande med förra delen af Herr von Strokirchs reservation. Derur har dock nu blifvit borttaget hvad som afsåg den Kongl. teaterns ställande under ett statsdepartement. Då Herr Törnebladhs yrkande blifvit af många omfattadt, anser jag mig äfven böra biträda detsamma, i synnerhet som jag af statsrådsprotokollet vid den kongl. propositionens framläggande finner, att Hans Excellens Statsministern yttrat följande:

"Beträffande slutligen Riksmarkalksemetets hemställan, att teatern rörande ärenden hädanefter skulle föredragas inför Eders Kongl. Maj:t i Statsrådet, anser jag lika med Riksmarskalksemetet en dylik anordning vara öfverensstämmande med våra grundlagsenliga former, och att dessa ärenden böra beredas och föredragas af något af statsdepartementen".

Det torde således vara all anledning att antaga, att föredragning af den Kongl. teaterns angelägenheter genom ett statsdepartement kommer att ske, utan att sådant behöfver af Riksdagen beslutas.

Jag får således anhålla om bifall till Herr Törnebladhs förslag.

Herr Bennich: Då denna fråga blifvit debatterad under flera timmar på såväl för- som eftermiddagen och alla skäl, som blifvit anförda för den ena och den andra meningen, blifvit fullt utvecklade, vore det att onödigtvis upptaga Kammarens tid att försöka att å nyo återgifva de åsigter, som förut blifvit framhållna. Jag ber därför att i största enkelhet få förklara, att jag icke blott i hufvudsakliga delar gillar — mot vanligheten — de åsigter, som af Friherre Klinckowström blifvit anförda, utan äfven i allo instämmer i det slut, till hvilket han kommit, och att jag således förenar mig i Friherre Klinckowströms yrkande.

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

Herr Montgomery Cederhielm: Då jag förra gången hade ordet anhöll jag om bifall till Utskottets hemställan, med uteslutande af det förbehåll och vilkor därför, Utskottet föreslagit; men då genom Andra Kammarens beslut denna ställning icke vidare är hållbar, om man än skall göra något för de Kongl. teatrarne, vill jag afstå derifrån och anhåller att få förena mig i Herr Törnebladhs yrkande.

Grefve Lagerberg: På de skäl, som af Herr Montgomery Cederhielm nu blifvit anförda, anhåller jag att få återtaga mitt förra yrkande och förena mig med Friherre Klinckowström.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande, hvars godkännande ej blifvit af någon ledamot begärdt, hade yrkats dels af Friherre *Klinckowström*, att Kammaren skulle fatta ett så lydande beslut: att Riksdagen, jemte tillkännagifvande att Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall, må anvisa på extra stat för år 1882 ett förslagsanslag af 175,000 kronor till gäldande af halfva beloppet utaf de Kongl. teatrarne skuld vid innevarande spelårs slut, under vilkor att alla teatrarne angelägenheter, så snart Hans Maj:t Konungen anser sådant lämpligen kunna ega rum, efter en ny och fullständigare utredning af de Kongl. teatrarne finansiella och ekonomiska förhållanden rörande frågor öfverflyttas till ett af statsdepartementen; dels ock af Herr *Törnebladh*, att Kammaren skulle besluta: att Riksdagen, jemte tillkännagifvande att Kongl. Maj:ts förevarande nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall, må på extra stat för år 1882 anvisa ett förslagsanslag af högst 175,000 kronor till gäldande af halfva beloppet af Kongl. teatrarne skuld vid innevarande spelårs slut.

Härefter gjorde Herr Grefven och Talmannen propositioner först på bifall till förevarande utlåtande, vidare på bifall till Friherre *Klinckowströms* yrkande och slutligen på bifall till Herr *Törnebladhs* yrkande, samt förklarade sig finna sistnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition vid voteringen antagits bifall till Friherre *Klinckow-*
Första Kammarens Prot. 1881. N:o 35.

*Kongl.
teatrarne.
(Forts.)*

ströms yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller Herr *Törnebladhs* i anledning af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 58 framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Friherre *Klinckowströms* förslag i ämnet.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—56;

Nej—36.

Föredrogs å nyo Bevillnings-Utskottets den 8 och 9 innevarande April bordlagda Memorial N:o 9, i anledning af Första Kammarens återremiss af Bevillnings-Utskottets senare hemställan i 5 punkten af Utskottets betänkande N:o 4, angående tullbevillningen.

Kammaren företog nämnda punkt i den ifrågavarande delen till förnyad pröfning och biföll Utskottets berörda hemställan.

*Ifrågasatt
ändring af
förrordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.*

Föredrogs å nyo Lag-Utskottets den 8 och 9 i denna månad bordlagda Utlåtande N:o 49, i anledning af väckta motioner dels om upphäfvande af, dels ock om ändringar uti förrordningen angående särskilda sammankomster för andaktsöfning den 11 December 1868.

Herr Sundberg: Jag hade hoppats att under innevarande riksdag slippa att yttra mig i denna fråga; särskildt hade jag hoppats att icke behöfva uppträda mot något som Lag-Utskottet i frågan tillstyrkt. Det senare är likväl nu tyvärr händelsen. Frågan är, såsom Herrarne utan tvifvel allesammans känna, ingalunda ny; den har varit väckt flera gånger under senare tider, men ingen gång lyckats ådraga sig någon synnerlig uppmärksamhet från Riksdagens sida. År 1877 väcktes en motion i samma syfte som de, hvilka under denna riksdag blifvit afgifna. Denna motion afstyrktes af Lag-Utskottet och föll i båda Kamrarne. Vid 1878 års kyrkomöte upptogs frågan, åsyftande man då genom väckta motioner att få ändring i den senare delen af förrordningen, som ålägger borgerligt straff för öfverträdelse af kyrkorådets förbud för talare,

som verka för kyrklig söndring inom menigheten, att uppträda. Hos kyrkomötet föll frågan. Man kunde icke godkänna förslaget. Vid sista årets riksdag var en motion, likartad med de nu väckta, äfven framme. Den afstyrktes af Lag-Utskottet och den föll i båda Kamrarna utan någon diskussion, ännu mindre votering. Jag måste då fråga mig, hvad har under den korta tid, som förflutit sedan detta skedde, inträffat, hvad har händt, som föranlett Lag-Utskottet att afvika från den uppfattning, det förut hyst? Så vidt jag vet, intet. Har något inträffat, är det af sådan beskaffenhet, att det snarare borde hafva innehållit en ny uppmaning till Lag-Utskottet att vidhålla samma uppfattning, som Utskottet förut haft.

Alldeles oafsedt hvad som inträffat eller icke inträffat har emellertid Utskottet nu velat fränkänna kyrkorådet i församlingen rättighet att under vissa gifna förhållanden förbjuda sådana andliga talare, som verka för kyrklig söndring, att vidare inom församlingen uppträda. Detta har skett i religionsfrihetens namn, i den fullkomliga religionsfrihetens namn. Äfven jag älskar religionsfrihet men jag älskar icke religiöst sjelfsväld. Jag ställer mig för min del på alldeles samma punkt, som den svenska lagstiftningen hittills ställt sig. Enligt den är det hvarje svensk man förunnadt att, om han så vill, utträda ur gemenskapen med vår kyrka och öfvergå till något annat trossamfund, som bättre motsvarar hans religiösa tro. Men det är icke hvarje svensk man förunnadt att göra hvilka utflygter som honom lyster på kyrkans mark; det är honom icke förunnadt att verka för upplösning, huru det kan komma att honom behaga. Kyrkoråden hafva, oaktadt ändringar i öfrigt på den religiösa lagstiftningens område, bibehållit sin i Kongl. förordningen af år 1868 dem tillförsäkrade rätt att vaka öfver religionens och sedernas helgd. Till denna skyldighet och rättighet hör visserligen också att söka förekomma allt sådant, som leder till söndring i religiöst afseende, till religionens vanhelgande, till förakt för gudstjensten och mera sådant. Nu är visserligen en sanning, att kyrkoråden i allmänhet äro hänvisade till att utföva sin verksamhet blott förmedelst råd, varningar och förmaningar; men lagen har dock, såsom jag tror, på goda skäl ansett myndigheten böra under vissa gifna förhållanden äfven sträcka sig något längre derhän, nemligen att, när oskicket går för långt, rent af förbjuda personer att vidare fortsätta en verksamhet inom församlingen, som burit både i religiöst och ofta äfven i sedligt afseende olycksbringande frukter. Man medgifver nu måhända, att en sådan rättighet bör tillkomma kyrkorådet, men hvad som icke bör medgifvas, heter det, är den påföljd, som enligt den ifrågavarande förordningen af år 1868 följer med öfverträdelse af kyrkorådets förbud. Denna påföljd är böter och, i händelse tillgång till deras gäldande icke finnes, böternas förvandling efter svensk lag. Detta kan synas ligga något utanför det egentliga gebit, kyrkorådet såsom sådant har att skaffa med; men denna påföljd, som ådömes i fall af öfverträdelse utaf kyrkorådets förbud, är tydligen icke att betrakta — det behöfver jag knappast säga — såsom straff för ett religiöst brott utan såsom straff för

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
förrordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

öfverträdelse af en ordningsstadga, som det borgerliga samhället ansett nödig och nyttig att vidmakthålla och hvars handhavande samhället lagt i kyrkorådets hand.

Man vill således nu betaga kyrkorådet all rätt att, förhållandena må gestalta sig huru som helst, lägga sig i dessa människors åtgöranden, som finna sin uträkning vara icke blott att uppbygga genom betraktelser ur Guds ord utan äfven att rent af nedrifva kyrkans lära, kyrklig ordning och allt hvad till kyrkligt lif hörer. Men då måste man helt naturligt göra sig den frågan: har den förordning, som lägger denna lilla makt, som nyss blifvit beskrifven. i kyrkorådets hand, blifvit så tillämpad under tiden från år 1868 till nu, att man har befogade skäl till missnöje, och har sålunda något verkligt behof af förrordningens upphäfvande gifvit sig till känna? Jag för min del betvivlar detta; jag måste tvärtom på grund af den kyrkliga erfarenhet, jag eger, intyga, att den med en alldeles övontad moderation hittills varit brukad. Man har icke gripit till detta slags vapen utom i yttersta nödfall. I det ganska vidsträckta stift, jag har äran att tillhöra, är den under de många åren jag varit biskop endast i några få fall tillämpad, och då har tillämpningen visserligen icke varit opåkallad. Detta är något som förtjenar uppmärksamhet, då en af motionärerna säger, att maktmissbruk med denna förordning icke blott kunna begås utan hafva blifvit begångna. Jag kan icke våga bestrida denna uppgift, som må stå för motionärens räkning, då jag icke vet hvilka fall han åsyftar; men hafva maktmissbruk verkligen blifvit begångna, hafva de också kunnat rättas, ty kyrkorådet är icke den högsta dömande myndigheten. Dess beslut, dess åtgärder kunna öfverklagas hos stiftstyrelsen, och är man icke nöjd med stiftstyrelsens utslag, kunna de öfverklagas hos Kongl. Maj:t, der man i sista hand kan vinna rättelse. Det är icke sant eller enligt med förhållandena, när motionären anmärker att kyrkorådet kan missbruka och har missbrukat sin makt på det sätt, att förbud mot andliga talares uppträdande, som voro blott miss-tänkta för att vilja verka för kyrklig söndring, utfärdats, innan ännu något i gerning förekommit, innan således kyrkorådet haft några fakta att hålla sig vid. Det förefaller mig ännu besynnerligare, om sådant skett utan att öfverklagas, ty dertill har kyrkorådet enligt författningen ingen befogenhet. Kyrkorådet har icke alls befogenhet att förbjuda en sådan talare, hvars verksamhet inom andra församlingar det möjligen funnit betänklig, att uppträda förr än det har kallat honom till sig, haft tillfälle att samspråka och samråda och på denna väg öfvertygat sig om behofvet att gifva honom ett sådant förbud, hvarom här är fråga. Att denna min uppfattning af lagen icke är något subjektivt hos mig kan bäst styrkas dermed, att lagen verkligen blifvit så tillämpad hos Kongl. Maj:t i fall, der besvär öfver kyrkoråds beslut blifvit anförda. Jag återkommer således till det, att jag tror att man icke har skäl att klaga öfver missbruk utan snarare anledning att prisa den måtta, kyrkoråden förstått att iakttaga i fråga om bruket af den makt, som är lagd i dessa myndigheters hand; och jag kan försäkra Herrarne, att det går ingen vecka förbi, som jag icke får

mottaga enskilda skrivelser från olika delar af landet, icke blott från det stift, jag har äran tillhöra, utan äfven från andra stift, skrivelser författade af beskedliga människor, som lefva i den föreställningen, att jag på detta område, der vi nu röra oss, har en makt, som alldeles icke tillkommer mig; men icke har jag hört dem beklaga sig öfver, att kyrkoråden hafva farit fram på något otillbörligt sätt, men väl mångfaldiga gånger — och det allt mer och mer under den sist förflutna tiden — deröfver, att de anse ordningens handhafvande vara för slappt. De tycka, med andra ord, att grassationerna på det kyrkliga området få gå alldeles för långt.

Men en ännu viktigare fråga, som man bör göra sig, än den sist framkastade, som jag nu försökt besvara, är den, huruvida de närvarande förhållandena äro sådana, att de göra lagens upphäfvande *rådligt*. På denna fråga nödgas jag tyvärr svara nej. Det har i somliga delar af landet verkligen under de sist förflutna åren uppenbarat sig en så väldig opposition, så mycken godtycklighet i förening med så mycken råhet bland kringresande predikanter och hos en del små föreningar, som, utan att hafva förmåga af så synnerligen klart omdöme, låtit känslan hänföra sig, att det deraf har framkallats yttringar, som hafva varit i hög grad betänkliga. Det är bland mycket annat eder, mine Herrar, allt för väl bekant, huru särskildt här i mellersta Sverige på senare tider i församlingarne blifvit uppförda en mängd bönehus. Dessa bönehus läggas i närheten af kyrkan, vanligen så nära derintill, att man nätt och jemt kan hålla sig fri från det ansvar, som lagen ålägger dem, hvilka hålla enskild andakt så nära intill församlingens kyrka, att församlingens andakt genom den enskilda andakten störes. Man placerar ofta bönehusen så, att de ligga i flertalets af de kyrkobesökande väg, och tillställer således ett slags lockelse för en hel mängd människor, som ämnat sig till kyrkan, att hellre komma in i bönehuset, ty *der* — säger man — är den rätta uppbyggelsen att finna, men i templet är idel död, och någon näring för det eviga lifvet söker man der fruktlöst. Jag vill icke besvara Kammaren med att uppräknat alla de saker, som på det sättet under gudaktighetens sken förkunnas för en hop enfaldigt folk. Vore icke gudaktighetens sken med, så vore det icke farligt, ty de läror som meddelas skulle icke i och för sig sjelfva åstadkomma skadliga verkningar, men just därför att de hafva det nämnda skenet *kunna* de verka och *verka* de äfven på ett annat sätt. Jag vill icke berätta — säger jag — för eder, mine Herrar, alla de saker, som förekommit, ehuru väl jag skulle kunna göra det, ty det är icke lösa rykten utan uppgifter, som under officiellt embetsansvar till mig inlemnats. Kan det nu vara förenligt med god kyrklig ordning, att man i det närliggande bönehuset eller, der icke sådant finnes, i annan lokal nära intill församlingens tempel får höra omtalas och bevisas, så godt sig göra låter, att församlingens lära och bekännelse icke är något Guds ord utan har sin upprinnelse från helt annat håll, att det inom de vigda tempelmurarne, såsom det heter, är idel död, och att det presterskap, som der aflönadt förkunnar de heliga sanningarne, icke kan såsom offici-

*Ifrågasatt
ändring af
förrordningen
angående
särskilda
sammans-
komster för
andakts-
öfning.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
ändring af
föreläsningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

ella personer vägleda människorna till det eviga lifvet utan föra i stället långt flera till afgrunden? — Vidare säges, att kyrkoordningen är ett ok, ett band af den mest förnedrande beskaffenhet. och hvad som inom denna ordning rör sig kan icke leda till det man med hela denna ordning ursprungligen har åsyftat. Jag säger ännu en gång, att jag blott vill lemna några få antydningar och vill icke genera med de svåra utgjutelser, som äro för mig anmälda. Om emellertid under sådana förhållanden, när ett dylikt oskick går allt för långt, ett kyrkoråd ändtligen tröttnar dervid — och sådant händer blott i högst sällsynta fall — och säger: detta går icke längre för sig, vi måste kalla denna person inför oss och förehålla honom, att han verkar på ett sådant sätt. att han icke vidare kan få i församlingen uppträda — är då detta något våld på andlig frihet, då man nemligen dermed förstår en sådan frihet, som är lagbunden och håller sig inom de gränser och skrankor, som lagen i hvarje samhälle måste uppställa?

Men, invänder man, förbudet är dock maktlöst, man rättar sig icke efter det. Utskottet har också låtit förstå något sådant, i det Utskottet säger, att man blott med sanningens vapen skall bekämpa dylika villfarelser. Ja, det är sant, man skall bruka sanningens vapen, men det går ibland så långt, att inga sanningens vapen räcka till, utan man måste stundom sätta en yttre dam mot vågorna, när de gå för högt. Nu säger man: detta är vanmäktiga försök. Men jag vill fråga: huru vet man det? Det sitter man på en kammare och teoretiserar sig till, men jag påstår, att det *icke* är vanmäktigt, ty alltid finnes det en del af menigheten, som är välsinnad, och när det kommer till dess kännedom, att kyrkorådet funnit en andlig talares föredrag vara sådant, att det slutligen ansett sig böra förbjuda honom att vidare uppträda. så går den icke vidare och hör på en sådan talare utan anser det vara bäst att afhålla sig derifrån. Om möjligen en liten minoritet ändå är hägad och kanske, just för förbudets skull, blifver ännu mera hägad att höra en sådan predikant, så är detta något som man icke kan hjälpa, och denna minoritet gifver sig dessutom då ofta af till annat håll, der tillfälle erbjuder sig att få till lifs denna andliga spis, på hvilken de sätta så högt värde.

Man invänder vidare, att förbudet är vanmäktigt äfven i afseende derpå, att den predikant, som således förbjudits att lära, ändå uppträder och håller föredrag. Ja, det kan han visserligen göra, men då gör han sig skyldig till en borgerlig förseelse, som är belagd med straff, och det finnes många människor, som icke våga trotsa på detta sätt utan hellre rätta sig efter förbudet, ty det der godtköpsmartyrskapet, som skall bestå deri, att jag får böta något derför att jag trots förbud blott följer min egen vilja, är det ganska många som icke vilja utsätta sig för, utan föredraga att afhålla sig från hvad som sålunda blifvit förbjudet.

Kort och godt således: jag tror icke att i närvarande tid förhållandena äro sådana, att denna författning nu bör upphävas till sin sista del, hvilken innehåller författningens egentliga "kläm". Jag afråder derför på det lifligaste derifrån och tror mig ändå

vara lika varm vän af religiös frihet som någon annan, hvilken möjligen kan tänka annorlunda. Jag önskar upprigtigt, att svenska Riksdagen icke måtte få anledning till att vidtaga långt strängare åtgärder, än som ligga i den lilla oskyldiga förordningen af den 11 December 1868.

Jag tillstyrker afslag på Utskottets förslag.

Häruti instämde flere ledamöter.

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammansom-
ster för an-
däktsofving.
(Forts.)*

Herr Sundell: Det kan synas djerft af mig att i denna fråga uppträda efter den siste ärade talaren, men jag visste icke, då jag anmälde mig, att han begärt ordet. Emellertid vill jag nu yttra mig äfven för att rätta ett litet, obetydligt tryckfel, som insmugit sig i den af mig afgifna, utlåtandet vidfogade reservation. Denna lyder i verkligheten så:

“Den genom Kongl. förordningen den 11 December 1868 kyrkorådet gifna makt att förbjuda vidare uppträdande i församlingen af lekmannapredikant, hvilkens andliga föredrag, till följd af deras innehåll, kunna leda till söndring i kyrkligt hänseende eller förakt för den allmänna gudstjensten, eller eljest till undergrävande af religionens helgd, samt den i samma Kongl. förordning stadgade bötespåföljd för underlåtenhet att ställa sig till efterrättelse ett sådant förbud, bör bibehållas, om icke för svenska kyrkans skull, hvilken af ett slikt skydd icke lärer vara i behof, så dock för de i “trona enfaldiges“ och på det att den “eld“, som genom detta predikande kan blifva “upptänd“ och skulle vara “fromhetens och kärlekens“, icke må varda “fanatismens och vansinnets“.

Detta har jag sagt och dervid blifver jag. Jag vill också anmärka, att benämningen “lekmannapredikant“ verkligen mången gång är ett allt för hedersamt namn. Dessa så kallade “ordets förkunnares“ vetande är sannerligen i allmänhet ganska litet. Det inskränker sig stundom till utanläsning af en hop bibelspråk, hvilka de använda dels riktigt, dels också origtigt. Några af dessa predikanter borde rätteligen benämnas andliga lösdrifvare, hvilka finna det ganska beqvämt att utan kroppsligt arbete blifva både väl födda och väl klädda. Detta omdöme uttalar jag dock icke om alla, utan endast om en del af dem. Jag frågar nu: är icke vidblifvandet af de två sista punkterna i den ofta åberopade förordningen erforderligt åtminstone med afseende på dessa? Instämmande till fullo med den siste ärade talaren deri, att det är nödvändigt att bibehålla den nämnda förordningen, vill jag påpeka, att behovet deraf särdeles starkt framträder i afseende på så beskaffade lekmannapredikanter, om hvilka jag nyss nämnde. Förordningens användning har verkligen sina svårigheter med sig, och jag är öfvertygad, att den icke tillämpas på långt när i alla de fall, der det kunde behövas. Men om också så är förhållandet, så följer deraf dock ingalunda, att 3:dje och 4:de punkterna i författningen böra upphävas. Hellre än att taga bort dessa båda punkter, kan man stryka ut hela författningen. Om så sker, då

*Frågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammanskom-
ster för un-
driktsofning.
(Forts.)*

inträffar hvad som står i skriften om tillståndet under domare- tiden: "hvar och en gjorde som han ville, ty det var ännu ingen konung i Israel". Försöker man med detta, så skall förmodligen Kongl. Maj:ts regering möjligen snart derefter finna sig föranlåten att ingripa, för att åt den svenska kyrkan söka återbereda ett lugn, som då kanske är svårt stördt.

Jag vill icke vidare uppehålla tiden, då den siste ärade talaren så väl har utvecklats detta ämne och just talat för bifall till den af mig afgifna reservationen, utan får endast anhålla, att Kammaren behagade afslå Utskottets förslag.

Herr Olsson, Peter: Af mer än en anledning borde jag kanske icke upptaga Kammarens tid genom att yttra mig i denna fråga, då utgången af densamma inom denna Kammare icke lär vara tvifvelaktig, men då jag byser åsigter hufvudsakligen öfverensstämmande med dem som äro uttalade i Utskottets betänkande och således är af en alldeles motsatt mening med den förste ärade talarens framställning, anser jag mig skyldig bemöta hans yttranden och dervid undersöka, huru med dem hänger tillsammans.

Det första han beklagade sig öfver var, att, ehuru ingenting nytt hade inträffat på det religiösa området, sedan väckt förslag om afskaffande af 1868 års förordning, angående andliga sammankomster, blifvit afslagen både af senaste kyrkomöte och senaste Riksdag, Lag-Utskottet nu likväl tillstyrkt upphäfvande af de tvenne sista paragraferna i nämnda förordning. Den ärade talaren kunde icke fatta hvad som hade kunnat förmå Lag-Utskottet att sålunda förändra sina åsigter. Jag ber i detta afseende få fästa uppmärksamhet derpå, att just det har inträffat att man vunnit en stadgad öfvertygelse derom att denna förordning, som i verkligheten icke är någonting annat än en ny upplaga af det gamla konventikelplakatet, sorgligt i åminnelse, icke kan till sin bokstaf tillämpas, utan att man dervid begår uppenbara orimligheter, samt att, i de fall densamma tillämpats, de derpå grundade domsluten, med ett eller annat undantag, hafva af Kongl. Maj:t upphäfts. Det har vidare inträffat, att man allt mer blifvit öfvertygad om att denna förordning innehåller stadganden, lika orimliga till sin ordalydelse som stridande mot all religiös frihet — nästan mot all rättvisa och billighet. Det är just detta som har inträffat och som, efter min uppfattning, utgör mer än tillräckliga skäl för det förslag, som Lag-Utskottet i sitt föreliggande betänkande har framställt, men deremot är det verkligen ingenting nytt då man, såsom den förste ärade talaren, vill förneka behofvet af eller bestrida rättigheten till den religiösa friheten, hvilket här icke är någonting annat än att personer ostörda skola få vara samlade kring Guds ord; detta är ingenting nytt, sade jag, ty om man återgår till Riksdagens förhandlingar, särskildt presteståndets, då det gamla konventikelplakatet behandlades, då landsförvisningsstraffet, sockenbandets lösning och den så kallade sakramentallagen, då dessa lagar voro föremål för Riksdagens handläggning, så finner man, hurusom icke blott den religiösa friheten

ansågs vara öfverflödig, utan jemväl att om det gamla konventikelplakatet upphäfdes, om landsförvisningsstraffet borttoges, om sockenbandet löstes och om sakramentallagen afskaffades, så skulle, förutsades det, den allra största villervalla och oreda uppstå på det religiösa och kyrkliga området, ja, hela folket skulle på så sätt rörr eller senare gå sin upplösning till mötes!

Det är betecknande att just de män, som skulle representera och förstå de kyrkliga angelägenheterna, då likasom nu befinnos vara de ifrigaste motståndarne till den religiösa friheten, men jag frågar den förste ärade talaren: hvilka äro de olägenheter, som hafva uppkommit, och hvad är det för skada och oreda, som har uppstått derigenom att de förutnämnda lagarne blefvo, trots preteståndets bestridande, afskaffade? Ingen bör känna till denna sak bättre än den ärade talaren.

Han yttrade vidare, att vid tillämpningen af 1868 års förordning hade en så stor mildhet gjort sig gällande, att man äfven af detta skäl icke behöfde upphäfva lagen, samt att det vore nödvändigt för de kyrkliga myndigheterna att kunna gripa till ett sådant medel till förekommande af söndring och splittring uti församlingen, men jag ber få fästa hans och Kammarens uppmärksamhet derpå, att det efter min föreställning icke egentligen är mildhet och öfverseende hos en del af presterskapet, som har gjort att förordningen icke blifvit tillämpad; det är ganska säkert fastmer omständigheternas makt och lagens orimlighet, såsom jag förut tagit mig friheten antyda, som hindrat kyrkoråden från att oftare än som skett göra bruk af dessa orimliga stadganden. Denna uppfattning visar sig vara riktig äfven derigenom, att de så kallade vetenskapliga föredragen i religiösa frågor icke, såvidt jag har mig bekant, någonsin varit föremål för beifran enligt ofta nämnda förordning, oaktadt dessa vetenskapliga föredrag ganska ofta gå ut på att bestrida ritigheten af den svenska statskyrkans bekännelse och ordning, ja oaktadt de söka försvara en religion fullkomligt stridande mot den svenska statskyrkans uppfattning af den heliga skrift. Jag nämner dock icke detta därför att jag fruktar för det fria tankentbytet rörande dagens religiösa frågor, äfven från rent vetenskaplig synpunkt, utan anser tvärtom att de olika åsigterna gerna må komma till tals, troende att sanningens makt är stark nog att gå segrande ur striden. Och hvad beträffar förekommandet af söndring och splittring inom församlingarne, så vet väl ingen bättre än den ärade talaren, som ju är så hemmastadd i kyrkans historia, att ingenting mera befordrar söndring och splittring, villervalla och oreda på det kyrkliga området, i rent religiösa frågor, än fängelse och böter, ty lika olämpliga sådana straff i verkligheten äro, när det gäller att förhindra det man behagar kalla religiös villfarelse, lika säkert torde det vara att det är just genom användningen af sådana straff, som man stadfäster och befordrar den religiösa villfarelsen kraftigare än med något annat medel. Detta visar hela kyrkans historia, så *har* det varit, så *är* det och så skall det under nuvarande förhållanden säkerligen allt framgent komma att blifva. Jag vill icke att den

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammankom-
ster för an-
dachtsöfning.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
föreläsningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakt-
öfning.
(Forts.)*

religiösa friheten skall få begagnas såsom en täckmantel, hvarunder man vill skylla sådana missgrepp, som böra falla under och bestraffas af den borgerliga lagen, men jag vill att hvar och en skall hafva frihet för sin religiösa öfvertygelse, att han skall hafva rätt att dyrka Gud efter den heliga skrift och sitt samvete, och det är här icke fråga om någon annan frihet. Det är just genom att lemna denna frihet, som den religiösa splittringen och villervallan icke befordras utan förekommes. Men äfven en annan sak är i detta hänseende värd att lägga märke till. Man talar om att förekomma söndring och splittring, att hindra förakt för den allmänna gudstjensten o. s. v. genom att straffa deltagarne i dessa andliga sammankomster med böter och fängelse, men man glömmer härvid, att snart sagdt hvilka som helst och huru många som helst få vara samlade när och hvar som helst för att supa, svärja, spela kort och i öfrigt föra ett ganska oskickligt lefverne, men dessa sammankomster få fortfara i största lugn, dessa synas icke af kyrkans målsmän medföra någon söndring och splittring på det kyrkliga området eller leda till förakt för den allmänna gudstjensten. Jag frågar den förste ärade talaren: hur hänger detta tillsammans?

Han sade slutligen, att ställningen bland dessa lekmannapredikanter och deras förhållanden i öfrigt var ganska beklaglig. Han upplyste, att han icke blott från sitt eget stift utan äfven från andra hade erhållit fullt tillförlitliga uppgifter derom att ett ofog bedrefs af dessa kringresande predikanter, hvilket var ganska beklagansvärdt. Jag vill icke bestrida, att berättigade klagomål kunna göras emot den så kallade lekmannaverksamheten, att åtskilliga misshälligheter kunna i mer än ett afseende vidlåda densamma, men jag frågar: kan man rimligtvis begära att just denna verksamhet skall vara fullkomlig? Kan man tänka sig att en så stor och genomgripande rörelse, som de sista decenniernas andliga rörelse onekligen har varit och ännu är, att en sådan rörelse skall vara utan fel och brister? Vill man vara opartisk och se saken i sanningens ljus, är jag fullkomligt öfvertygad att man skall finna icke blott fel och brister, som vidlåda denna verksamhet, utan derjemte i vida öfvervägande grad så mycket godt och välsignelserikt både för vår kyrka och vårt folk, att man icke vidare skall försöka att med straff och fängelse söka hindra denna verksamhet; och man kunde ju äfven fråga: huru ser det ut på det statskyrkliga området, är allting der såsom det borde vara, finnas der inga felsteg och misshälligheter, äro der lära och lefverne såsom de borde vara, och hvad visar erfarenheten i detta afseende? Jag vill i likhet med den förste ärade talaren icke gå in i detaljer på det kyrkliga området, jag vill icke lyfta på ett täckelse, bakom hvilket sådana taflor framträda, hvilka visa ett tillstånd, som är i hög grad beklagansvärdt, jag har blott velat säga, att när statskyrkans målsmän falla domen öfver lekmannaverksamheten och den fria religiösa rörelsen i vårt land, så begå de ofta det stora misstaget att de glömma sig sjelfva och tillståndet inom statskyrkan mer än tillbörligt är.

Sedan jag sökt bemöta den ärade talaren, ber jag få uttala den åsigt, att jag helst skulle önskat att hela förordningen af 1868 hade blifvit upphäfd, ty jag tror att dess upphäfvande blott är en tidsfråga samt att den icke kan vare sig för den kyrkliga enheten eller, än mindre, för det kristliga lifvet medföra någon fördel men deremot gifva anledning till mycken villervalla och oreda, emedan det torde få anses vara en stadgad erfarenhet, att ju mera frihet, som lemnas på det religiösa området, ju mera fördragsamhet man har med olika tänkande i religiösa frågor, desto mera befordras endrägt och förtroende på samma gång som man häfdar en grund-sats, kanske den viktigaste människan eger, nemligen frihet för hennes religiösa tro och öfvertygelse. Jag hade alltså helst velat ett fullkomligt upphäfvande af 1868 års förordning, men då Lag-Utskottet endast föreslagit afskaffandet af de 2 sista paragraferna, vill jag deri instämma, dels emedan detta förslag går i den rätta riktningen och afskaffar det största onda, de verdsliga straffen. och dels emedan de öfriga paragraferna må hända kunna lemna någon garanti vid kontroll af de religiösa sammankomsterna för dem, som, likt den förste talaren, frukta för det upplösande elementet, och slutligen derföre att man efter någon tids erfarenhet kan se, huru den kvarstående delen af 1868 års förordning kommer att verka. Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammankomster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

Friherre Hamilton: Då det så kallade konventikelplakatet sorgligt i åminnelse, ändtligen afskaffades, var det icke att undra på, om man icke då vågade taga steget fullt ut och lemna den utom kyrkan stående andliga lärareverksamheten alldeles utan någon kontroll. Det då varande bondeståndet genomdref den författning, som i sin väsentliga del ännu kvarstår, och deri ingick det stadgande, som af Lag-Utskottet nu har blifvit föreslaget att upphävas. Den föregående delen af samma författning innehåller sådant, som hufvudsakligen, för att icke säga nästan uteslutande, rör den borgerliga ordningen, hvilkens öfverträdande redan genom i den borgerliga lagen på andra ställen stadgade bestämmelser är belagdt med straff. Denna senare del åter rör det öfriga, om jag så må säga, det rent andliga af saken. Det är åt kyrkorådet medgifvet rättighet att, om det anser det vara en sådan sammankomst, der den förkunnade läran leder "till söndring i kyrkligt hänseende eller förakt för den allmänna gudstjensten eller eljest till undergräfvande af religionens helgd", kyrkorådet må förbjuda denne lärare "att i berörda egenskap inom församlingen vidare uppträda", och om han deremot bryter, böte han, enligt sista momentet, "från och med femtio till och med trehundra riksdaler". Här vid lag är det ett högst egendomligt förhållande, mot hvad som sker i andra fall, der någon människa beträdes med en gerning, som anses brottslig eller skadlig för samhället. Här behöfves intet bevis, kyrkorådet behöfver icke anföra något skäl, *hvarför* det "anser" — åtminstone om man skall rätta sig efter ordalydelsen — utan kyrkorådet behöfver endast *anse*. Detta kallas eljest, tror jag, i lagen för godtycke, men här får det icke det namnet, utan

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammankomster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

här anses det vara ett rätt sätt att tillbakahålla yttringarne af en människas andliga öfvertygelse. Den världsliga myndigheten står då i den så att säga tafatta omständighet, att den nödgas, på grund af ett sådant, till sin verkliga existens obevisadt förhållande, tillämpa straffbestämmelsen. Det synes mig vara något för den världsliga myndigheten, för domaremakten ytterst nedsättande. Och hvartill tjenar allt det der? Ingen kan på grund af detta stadgande — efter ordalydelsen åtminstone — förbjuda, att vid andra sammankomster än sådana andaktsöfningar, som här omtalas, man predikar hvilka läror man behagar och söker huru mycket man vill nedrifva den kristna lärans sanningar. Ingen kan hindra, att genom tidningsartiklar, föredrag med stor verkan, offentligt eller inom familjelifvet, eller på de så mycket omtalade teatrarne framställas läror och satser, som bidraga och verka ofantligt mycket till förringande af religionens helgd; ingen kan, säger jag, hindra det enligt denna lag, och man skall gå mycket långt för att anses hafva förbrutit sig mot någon annan lag. Om nu ett sådant förbud utfärdas af kyrkorådet mot någon person, icke kan det hindra den personen att fortsätta med sin verksamhet. Han håller på att lära fortfarande; han skall då blifva stämd inför rätten, men på många ställen inom landet hålles blott ett enda ting om året. Ja, då blir följden, att, innan han blir kallad inför domstol, han redan hunnit verka ofantligt mycket och sprida sina skadliga läror. Blir han slutligen en gång dömd, kan han, om han är en fanatisk man, ändock fortsätta till föga fromma för vår statskyrkas anseende, äfven om hans dömande upprepas i oändlighet. Jag hade icke ämnat yttra mig angående mina åsikter om den så kallade lekmannapredikantverksamheten, men då den har blifvit så bittert anfallen, särskildt på grund af den erfarenhet, som den ärade representanten från Dalarne tyckes hafva om saken, måste jag åtminstone göra mig sjelf den rättvisan och de personer, med hvilka jag kommit i beröring i det afseendet, att erkänna att inom min hemort — om andra orter kan jag icke tala -- det verkats ofantligt mycket godt just af dessa så fruktade eller så hatade lekmannapredikanter. Jag minnes ganska väl, hurudant tillståndet var, innan denna rörelse börjat. Jag minnes, huru folket förut söp och slogs och regerade. Det händer väl nu ock, att folket förgår sig, men det hörer på långt när icke så till ordningen för dagen som för några år sedan. Folket samlas nu om söndagsqvällarne och äfven om hvardagsqvällarne för att höra Guds ord predikas. Det kan väl hända, att den, som leder andaktsöfningen, ofta icke är så kompetent; det kan väl hända, att han mistager sig och någon gång predikar en villomening; det kan väl ock hända, att han någon gång mot sitt bättre vetande predikar lärosatser, men säkert är, att folkets religiösa vetande har blifvit väckt långt bättre, än när kyrkan ensam arbetade därför. Jag måste därför protestera mot det hårda om-dömet rörande lekmannapredikantverksamheten.

Man talar om söndring i kyrkligt hänseende, men huru skulle

det se ut i verlden, om aldrig någon lära blifvit predikad, som ansetts leda till söndring eller till kyrklig upplösning?

I den vissa förhoppning, att den nu föreslagna billiga förändringen rätt snart i allt fall skall arbeta sig fram och gå igenom, vill jag vördsamt hemställa, att Första Kammaren ville så godt först som sist bifalla det förslag, som af Utskottet här har blifvit gjordt.

*Ifrågasatt
ändring af
förorordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

Herr Wallenius: Under min lefnad har jag hört så mycket ondt sägas om desse män, som utöfva lekmannapredikantverksamhet, att jag nästan af vanans makt blef förledd att tro, att allt detta var sant, helst som jag så ytterst få gånger besökt de ställen, der de höllo sina föredrag, att jag icke deraf kunde bilda mig ett eget omdöme, huru härvid egentligen var fallet, hvad sjelfva föredragen beträffade. Från min barndomstid, då konventikelplakatet utöfvade sin tryckande kraft på tanken och tankefriheten, kommer jag i håg huruledes personer, som voro i behof att rådgöra med hvarandra om det, som rörde deras andliga välfärd, för att dölja sina sammankomster, måste göra på det sätt, att, när någon rättsbetjent kom och öfverföll dem, de började att supa och svärja och taga till bränvinsflaskan, ty då gick alltid rättsbetjenten derifrån och sade: här är allt väl bestäldt, här är ingen fara å färde. Det må ursäktas mig, att jag då tänkte, att detta var något mycket hårdt, och en sak som icke var såsom den borde vara. Kom så en tid, då jag blef utkastad i verlden och kom i stor beröring med folk. Jag har nemligen haft ofantligt mycket arbetsfolk och jag får säga, att den erfarenhet jag har af dessa arbetare är sådan, att just de, som äro gripna af den religiösa känslan, just desse äro de bästa och pålitligaste arbetarne; det är desse, som säkrast och bäst uppbära samhällsbördan och föra oss framåt. Det är klart att, då jag fick se att desse personer voro så utmärkte män och så bra att använda i arbete, jag fäste mig vid dem och försökte att så mycket som möjligt tillegna mig en skara af desse utmärkte män. Jag fick det och jag vågar påstå, mine Herrar, att desse män täfla på det mest afgörande sätt med dem, som icke hafva behjertat dessa saker, om hvilka man nu talar med så mycken vedervilja. Jag har haft tillfälle att med denna skara arbetare konkurrera med andra, som användt andra arbetare, och jag har funnit det vara med min fördel mycket öfverensstämmande. Det är då klart, att min tanke rigtats derpå, om det kan vara något ondt i denna lekmannaverksamhet, om det kan vara något så himmelsskriande i att folket likasom ryckes upp i hjertrotten och göres uppmärksam på hvad dess frid tillhör? Jag får då för min del svara, att jag på denna fråga icke kan gifva något annat svar än nej. Jag vill dock icke förneka, att det finnes många, som draga omkring i vårt land och utöfva denna lekmannaverksamhet på ett ovärdigt sätt; men min erfarenhet är den, att den, som så gör, blir tillbakavisad och får predika för tomma väggar, så vida han icke göres till martyr af dem, som äro skuggrädda och frukta för

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammans-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

honom. Sedan konventikelsplakatets bestämmelser blifvit mildrade, inträdde andra förhållanden; man fann sig tillfreds, att man kunde komma tillsammans och resonnera om saker, som för ens andliga väl voro nyttiga. Det väckte en allmän glädje och tillfredsställelse, att man icke behöfde taga till svordomar eller bränvinsflaskan för att freda sig från lagens arm, utan att man kunde i fred och ro få framställa sina betraktelser och säga hvad man ansåg vara nyttigt och rätt. Detta tycker äfven jag vara högst välbetänkt af kyrkorådet. Men, mine Herrar, på senare tider har jag dock hört här i vårt land, att många hafva börjat på att blifva hårdt bedömda samt orättvist och orättfärdigt förföljda af dem, som velat hindra en sådan fri andlig verksamhet. Det är den helt och hållet subjektiva öfvertygelsen hos herrar prester och kyrkoråd, mot hvilken inga bevis få anföras, som bragt i dagen många förföljelser och mycket orätt, som icke hade behöft uppkomma. Jag säger, att dessa förföljelser och dessa orättvisor icke behöfts, ty jag har sjelf bevittnat, att de äro onödiga. Jag har lefvat i närheten af dem, som försökt att predika läror, stridande mot vår kyrkas lära, och presterskapet har varit mycket oroligt; men just genom den ligkiltighet de visat, att icke bevärdiga dessa med uppmärksamhet, hafva de vunnit, att sådana predikanter försvunnit och icke kunnat hållat sig qvar ens en månad. Men deremot har jag sett på andra ställen, der verkligt nitiske män hafva uppträdt för att verka i andligt hänseende och icke på något sätt predikat något mot kyrkan stridande, men der ett ovist nit velat utrota desse män, huru der har uppstått split och oenighet, som varit förskräcklig. Jag känner t. ex. ställen, der några af skolrådets ledamöter hafva varit och åhört ett föredrag, som icke varit stridande mot vår religionsbekännelse, hvilka endast på grund af detta tilltag blifvit helt och hållet afsatta från embetet, oaktadt många protester från församlingen beträffande vidtagandet af en sådan åtgärd. Det har varit ordföranden i skolrådet med tillhjälp af någon annan, som gjort detta och åstadkommit denna besynnerliga verkan. Jag har sett så många besynnerliga saker på senare tider i detta hänseende bedrifvas, att jag icke kan neka till, att jag anser den absoluta makt, utan dom och ransakning, som kyrkorådet nu eger, böra indragas, och det är därför, som jag icke kan underlåta att yrka bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Bäckström: Jag är till hufvudsaklig del förekommen af Friherre Hamilton och vill derfor icke upptaga Kammarens tid, utan instämmer i nämnde talares anförande. Jag vill dervid endast tillägga, att det skulle vara särdeles önskvärdt, att Första Kammaren ville biträda Lag-Utskottets hemställan och derigenom befrämja upphäfvandet af denna förordning, som jag tror mera skulle passa för medeltiden än för det nittonde seklet. Jag yrkar således bifall till Lag-Utskottets betänkande.

Herr Berg: Det kunde vara rätt mycket att säga med afse-

ende å den föreliggande frågan, synnerligast med afseende å hvad den förste högt ärade talaren här har yttrat, men som tiden redan är långt framskriden, skall jag endast yttra några få ord.

Att vår kyrka kan behöfva några medel för att skydda sig och sina egna intressen, det vill jag vara den förste att erkänna, men huruvida de medel, som för närvarande i det syftet finnas, äro de rätta eller de lämpliga, det vill jag för min del låta vara osagdt. Jag tror snarare, att man, såsom den förste högt ärade talaren antydde, genom nu befintliga lagbestämmelser gör godtköpsmartyrer i stället för att i någon väsentlig mån derigenom skydda kyrkan och dess läror mot dessa farliga kringflackande vinkelpredikanter, som hafva blifvit så fruktade af en del personer, hvilka kanske ändock, när allt kommer omkring, icke just mycket hafva tagit reda på, hvad dessa predikanter hafva att lära. Jag menar dermed alldeles icke den förste ärade talaren utan min granne på falubänken, som påstod, att dessa vinkelpredikanter enda kunskap skulle bestå i några utantill lärda bibelspråk. Ja, vore det verkligen så, hade de ingenting annat än bibelspråk, som de lärt sig och som de sedan dukade upp för sina åhörare, då borde väl, tycker jag, hvarken kyrkans erkebiskop eller andra målsmän uppträda deremot. Jag tror för min del, att det ofta varit helt annat än utantill lärda bibelspråk, som dessa predikanter förkunnat. Men hvad inträffar med nuvarande lagens bestämmelser genom den deri föreskrifna straffpåföljd för att man kommer och ställer till oreda i församlingen? Jo, såsom jag nyss nämnde, man får mycket lätt godtköpsmartyrer. Jag vill dock verkligen på fullt allvar, ehuru det kan låta besynnerligt från min ståndpunkt, erkänna, hvad Herr Erkebiskopen redan sagt, att det här icke är fråga om religiös frihet utan om straff för ett brott mot en borgerlig ordningsstadga, men det bör å andra sidan icke förnekas, att icke denna borgerliga ordningsstadga afser just ett kyrkligt förhållande. Nu kommer en irrlärande person till en församling. Presten på stället, ordföranden i kyrkorådet, är en vaken karl; han är rädd om sin församling och gör därför sin pligt och går, ehuru motvilligt, en gång och hör på denne man. Denne predikar från kyrkans lära afvikande sats; blir då kallad inför kyrkorådet; kyrkorådet förbjuder honom att uppträda, men denne man är icke någon sådan der andlig qvacksalfvare, som funnit det beqvämt att hålla predikningar i stället för att arbeta för att föda och kläda sig, utan han kan vara en redlig och samvetsgrann man och en sådan, som anser, att det ligger i hans uppgift här i lifvet att söka sprida sanning och ljus i världen efter den uppfattning han fått om denna sanning och detta ljus. Han blir förbjuden, han bryter mot detta förbud, ty han har med rätt eller orätt fått den uppfattningen, att man måste mera lyda Gud än människor, han predikar innan presten kommer, och han dömes till böter från och med femtio till och med trehundra kronor. Han kan då icke betala böterna, ty om han på sin verksamhet får kläder och föda, får han åtminstone icke så mycket att han kan betala böterna. Han får då arrest. När han nu sit-

*Frågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammans-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

*Frågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

ter der på en månads fängelse i samma sal, der man satt in tjuft-
var och andra brottslingar, hvad tro Herrarne att folket tänker
om denne man, som så blifvit insatt i fängelse? Tro Herrarne
att detta enfaldiga folk. i synnerhet det religiösa och kanske fanatis-
serade folket tänker: "nu är det bäst att icke höra en sådan"? Nej
det anser honom för en martyr och kanske icke med orätt, då han
trotsat i medvetandet af att hafva följt sin öfvertygelse, och nära
till hands ligger då äfven talet om Kristi föredöme, hans och hans
apostlars lif och lidanden för sanningen. På så sätt skall denne
man komma tillbaka med martyrglorian kring sin panna och pre-
dika långt värre och mera fanatiserad än han gjort förut och
med den påföljd, att, i stället för att förut icke hafva talat om
presterna, han nu skall tala med ringaktning om dem, och det är
icke underligt, då han tror sig hafva kommit i fängelse för Kristi
namns bekännelse. Således har denna förordning, synes det mig,
ingen annan påföljd, än att en och annan fanatiserad men för öf-
rigt mycket hederlig och aktningvärd person får för detta pris
martyrskapet. Men den har äfven en annan sida, som jag ber den
förste högt ärade talaren förlåta att jag nu vill påpeka. Jag tror
att hela min lekmannaverksamhet visat, att jag är en varm vän af
kyrkan, och att jag icke är någon fiende till presterskapet, men
vi måste medgifva, att det icke är så väl bestäldt inom kyrkan,
som det bör vara, att det finnes prester, som mycket väl behöfva
ryckas upp af dessa lekmän. De sköta visserligen sina ministeri-
alböcker oklanderligt och allt som statistiska centralbyrån lägger
på dem att göra, och så predika de som sig bör, men de äro tem-
ligen stora hvardagsmenniskor. Då kommer en ung man till en
församling och håller andliga sammankomster; presten, som icke
tycker om detta, går till kyrkorådet och säger: "han har kommit
kyrklig söndring åstad i församlingen"; nu blir frågan, om verk-
ligen kyrklig söndring förekommer; man besluter att förbjuda den
unge mannen predika, han trotsar, och slutligen sätter länsman-
nen honom i kurrän. När man talar om lekmännens dåliga sidor,
huruledes de uppträda och bära sig illa åt under gudaktighetens
sken, så vill jag mycket gerna erkänna, att så är förhållandet med
en del af dessa lekmannapredikanter, och att det vore en stor
lycka, om de icke sysselsatte sig med predikande. Men jag kan i
sanningens namn icke heller förneka, huru bittert det än är att
säga det, att de finnas, som klaga öfver en del af våra ordinarie
prester. Ty det är icke allt guld, som glimmar äfven under prest-
kappan, och der prestkragen sitter under hakan. Men det vill jag
säga, att det bör vara fullständig likhet inför lagen. Den nu gäl-
lande förordningen angående särskilda sammankomster för and-
aktsöfning lemna lekmannapredikanten helt och hållet i kyrkorå-
dets händer; det kan godtyckligt förhindra eller tillåta hans verksam-
het, men om en teologie professor vill uppträda, får han komma
fram med hvad som helst, och ingen säger något derom. Han
sitter lugnt kvar vid sitt feta prebende. En annan har förnekat
Kristi gudom, och ingen kröker ett hår på hans hufvud. Jag
vill icke tala derom, ty det fins också många goda prester, men

att det fins dåliga, det är ett faktum likasom äfven att det fins dåliga lekmannapredikanter, och vill man sätta dem i fängelse, derföre att de predika, då bör man äfven nagelfara med de andra predikanterna. Det vore icke så oklokt kanske att företaga en sådan generalrensning äfven på detta område, då skulle mycket befinnas tariffva ändring. För öfrigt har jag icke sett, att de olika partier, som nu isynnerhet grassera i vår kyrka och väcka propaganda, hafva mindre blifvit tillbakasatta i sin verksamhet på grund af nu gällande lag. Nej, det var icke länge sedan en baptist blef satt i fängelse uti mellersta Sverige, och följden blef, att mången rätt-troende lutheran, som fått dopet, slöt sig till den tron, att här måste Kristi rike vara, ty här lider man förföljelse för Kristi skull. Man bör akta sig för att hafva sådana lagar, som onödigtvis framkalla martyrskapet och kasta en skugga på vår kyrka, så att man i utlandet kan säga, att Sverige och Spanien stå på samma ståndpunkt i religiöst hänseende. Jag tror på hvad Reuterdal sade en gång: "låt andarne drabba tillsammans, framtiden skall visa, att sanningen skall taga ut sin rätt." Der sanning och nit för rättfärdighet lefver hos ett rättroende och gudfruktigt presterskap, der skall lekmannapredikanten få allt mindre terräng, och denna lag icke mer vara behöflig. Men det nu rådande onda, derom är jag förvissad, kan endast hjälpas genom *andliga* vapen, och vår kyrka får säga såsom Kristus: "våra vapen äro icke icke-öttsliga, utan andliga; men 30 dygns fängelse äro icke de andliga vapen, hvarmed man skyddar kyrkan. Jag vet mycket väl de faror som här af hotande uppstå, men jag tror att de äro af en öfvergående natur och vågar derföre hos Herr Grefven och Talmannen yrka bifall till Utskottets förslag.

*Ifrågasatt
ändring af
förrordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

Herr Samzelius: Efter det yttrande, som blifvit afgifvet af den förste ärade talaren, hvars ord, med hänsyn till hans embetsställning samt hans erfarenhet och insigt, naturligen har en stor anklang inom denna Kammare, kunde det synas kanske öfverflödigt att vidare besvära Kammaren. Men då så många här hafva uppträdt till försvar för Utskottet och ingen sedermera till förman för den åsigt, som blifvit framställd af reservanterna, har jag ansett det vara min skyldighet att i min ringa mån dertill något bidra. Jag gör det icke af någon öfverdrifven ömhet för den absoluta renlärigheten, ty den, tror jag, icke skyddas genom sådana författningar, och för öfrigt kunna vi ju gerna tillstå att, om än tankerigtningen hos alla kristna bör gå åt samma håll, det likväl icke, äfven med upprigtigaste sökande efter sanningen, är möjligt, att hvar och en, med sin mer eller mindre ofullkomliga uppfattning, skall i hvarje bisak finna den fullkomligt lika. Jag gör det deremot nästan uteslutande från synpunkten af den borgerliga ordningen. Jag betraktar nemligen denna lag, om hvars upphäfvande fråga är, nästan uteslutande såsom en borgerlig ordningsstadga. Den ärade talaren från helsingborgsbänken började med att säga, att den hittills gällande lagen af den 11 December 1868 vore ett konventikelplakat med den skilnaden blott att den

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammankomster för
andaktsöfning.
(Forts.)*

icke var så gammal som det från 1726. Men det är icke verkliga förhållandet, ty det är väsentligen olika innehåll i 1726 års plakat och denna förordning. Konventikelpakatet förbjuder nemligen alla enskilda andliga sammankomster, då ifrågavarande förordning tillstodjer detta i sin början, som lyder: "Medlemmar af evangeliskt-lutherska kyrkan vare ej förmenadt att sammankomma till gemensamma andaktsöfningar utan vederbörande presterskaps omedelbara ledning". Vidare är det en alldeles obegränsad frihet att hafva dylika religiösa öfningar, som nu kunna hänföras till enskild huslig andakt. Det är väl icke så illa bestäldt med den religiösa friheten i vårt land, som man här låtit påskina, när man till och med gjort den verkligen förnedrande sammanställningen med Spanien. Ty här tror jag att det icke är en blott död bokstaf, utan en lefvande anda i grundlagen att konungen icke eger att någons samvete tvinga eller tvinga låta.

Den ärade talaren på helsingborgsbänken — jag ber att få fortsätta den tankegång han utvecklade — sade, att det vore en orimlighet att på förhand en handling kan af en myndighet förbjudas. Detta är icke orimligare än vanliga polisförbud eller förbud för handlingar, som anses skadliga för samhället, så att man icke får handla alldeles godtyckligt. En annan talare sade, att man endast behöfver anse dylika sammankomster leda till söndring eller förakt för den allmänna gndstjensten, utan att anföra några skäl, så kan man helt enkelt godtyckligt förbjuda dem. Men så mäktigt är icke kyrkorådet. Ty dess beslut kunna öfverklagas, och hafva till stöd för beslutet icke skäl blifvit anförda, så blifva de undanröjda. Sådant har verkligen händt, då nemligen författningen blifvit med ovist nit tillämpad af kyrkoråd. Jag läste en gång en uppgift, att ett kyrkoråd utan att taga kändedom om, hvilken lära en person predikade, förbjöd honom att dermed befatta sig; men beslutet öfverklagades och blef undanröjdt. Min tanke är, att tillämpningen af förordningen åtminstone i högsta instans sker med största varsamhet och till förmån för religionsfriheten. Det är icke i andra fall än då man sprider sådana läror, som icke blott stå i strid med statskyrkans bekännelse, utan äfven med den allmänna sedligheten och den allmänna samhällsordningen, der församlingens kyrkoråd måste begagna sig af sin rätt. Här har man velat säga, att det är blott fråga om att förhindra lekmanaverksamheten. Men det förhåller sig icke så. Mot lekmanaverksamheten har jag på det hela taget icke mycket att anmärka. Jag vill tvärtom erkänna, att den på många ställen har utöfvat en företrädesvis gagnande verksamhet. Den har väckt till religiöst lif, der det på sina ställen förut har varit andlig död. Men de finnas också på andra ställen, som tillåta sig att under sken af gudaktighet och religion utsprida läror, som stå i det uppenbaraste trots mot all samhällsordning. Här i vårt land hafva vi i allmänhet trott oss vara befriade från kommunism, socialism eller nihilism och dylikt. Men tron mig, mine Herrar, dessa predikanter i sina religiösa föredrag — jag har till och med sjelf hört det — uttala sig för egendomens gemenskap, "ingen har

rätt till egendom, den är vår Herres"; "de rika äro skyldiga att dela med sig åt de fattiga, göra de icke det, så har den fattige rätt att sjelf taga ut sin part". Vidare förekomma dessa mormoner. Jag förmodar, att det icke är någon, som vill taga deras försvär. Dessa grassera nu på många ställen. Skulle då kyrkorådet låta dessa ohejdadt få framgå, utan att hafva något medel att kunna stäffa det? Nu säger man: "låt andarna drabba samman, sanningen skall alltid segra". Jag är också öfvertygad om, att sanningen skall segra förr eller senare, men hvilka olyckor skola icke åstadkommas, innan sanningen segrar? Om skäl finge strida mot skäl, förnuft mot förnuft, då vore faran mindre, men när förnuft skall strida med vansinne, då är det omöjligt att förekomma olyckor, och det religiösa vansinnet *har* uppträdt vid många tillfällen under dessa föredrag, och många, som bevistat dem, hafva äfven deraf blifvit på ett sorgligt sätt berörda. Det var en talare på skaraborgsbänken, som haft befattning med allmänna arbeten och som berömd pligttrogenheten hos arbetarebefolkningen, som var fattad af en religiös känsla. Af detta hans yttrande kan det låta, som om ifrågavarande författning hade till syfte att utplåna en dylik religiös känsla. Långt derifrån! Afsigten är, att den icke skall utplånas, utan tvärtom bibehållas, renas och förädlas. Men jag ber att få återgå till den ärade talaren på helsingborgsbänken. Han sade, att det är en uppenbar orimlighet att tillämpa denna författning på de fromma lekmannapredikanterna, när man icke gör det med afseende på de personer, som under namn af vetenskapligt föredrag angripa vår religions heligaste grundsanningar. Det är en sanning, att den icke blifvit tillämpad på dessa senare och det derföre att den publik, inför hvilken de uppträda under formen af offentliga föredrag, i allmänhet antages stå på sådan ståndpunkt, att den kan bedöma halten af dessa föredrag och gifva skäl mot skäl. Der begagnas icke denna gudaktighetens täckmantel, hvarunder man genom religionens sken vill locka folk i förderfvet, utan der söker man fram den förmenta sanningen i den mest krassa och osminkade form, der ställas förnuftsskäl mot förnuftsskäl. Men der man blott lägger an på känslan och söker draga folk med sig på det sättet, der finnes ingenting dylikt. Att för ofrigt, när kyrkan har sin ytterst viktiga mission att fylla i samhället, nu besluta sig att blottställa henne på detta sätt genom att öfverlemna henne åt hvilken äfventyrlig förslagsmakare som helst, det kan jag icke gå in på, äfven om jag vill hysa den förhoppningen att sanningen slutligen skall segra. Vi hafva här strax utanför en kyrka, visserligen icke en sådan, som i denna författning menas, vi hafva äfven en mycket skicklig brandcorps i Stockholm. Om man nu skulle vilja tända eld på kyrkan, skulle brandcorpsen sannolikt kunna rädda henne. Men det kan hända, att eldsvådan skall göra kyrkan mycken skada. Grunden skall visserligen icke skadas, ty den är alltför fast. Men en eller annan af templets åt höjden sträfvande tornspiror kan möjligen ramla och i fallet krossa icke blott dem, som anlagt elden, utan, hvad värre är, många oskyldiga som ilat till, antingen för

*Ifrågasatt
ändring af
förrådningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
förrordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

templets räddning eller för att såsom nyfikna åskådare åse den sällsamma striden mellan de ursinniga elementen. Öfverföres detta bildligt på det andliga området, så betecknar det striden mellan vansinnet, som jag vill kalla elden, och förståndet, som representeras af vattnet. Vattnet släcker, men kyrkan kan dock taga skada. Jag tror att vår svenska kyrka, ehuru hvilande på den fastaste grund, likväl kan blifva skadad, men icke blott kyrkan utan äfven familjen, samhällets sedliga grundval, samhällsordningen och hela det svenska samhället, om man låter hvilken äfventyrare som helst ostraffadt uppträda och under religionens mantel utsprida hvilka läror som helst.

En talare på örebrobanken sade, att man i tryck och skrift kunde ostraffadt anfalla religionen och nästan hvilket annat föremål som helst. Det är icke verkliga förhållandet, ty författaren är hos oss ansvarig, ansvarig enligt lag. Men dessa predikanter å andliga sammankomster, de skulle vara okontrollerade, de skulle få utsprida hvilka läror som helst, utan att man derom skulle hafva något att säga! Så långt går man icke i andra länder, till och med i de republikanska staterna är dylikt ofog hemfallet under stränga straffbestämmelser, hvilka man nyligen sett tillämpade. Men här skulle man, i förlitande på att sanningen skall segra, låta dem utsprida hvilka läror de behaga. "Ja", säger man, "men vi hafva ju strafflagen". Strafflagen är icke skriven så, att den kan lägga hinder i vägen för en person att utsprida hvilka samhällsvådliga läror som helst i muntligt föredrag, blott han undviker att häda Gud, lasta eller gäcka Guds ord eller sakramenten eller göra gäckeri af gudstjensten. För öfrigt kan han röra sig temligen fritt både mot kristendomen, kyrkan och dess läror.

Jag kan icke tro, att kyrkoråden i allmänhet så missbruka sin makt, att det kan vara skäl att taga från dem den rättighet, som de hittills begagnat. Det bästa beviset derpå, att de icke hårdhänt begagnat sin makt, är att, efter hvad här har blifvit medgifvet, en ganska storartad lekmanverksamhet har blifvit utöfvad inom detta land. Särskildt vill jag påminna mig, att den siste talaren icke är främmande för en sådan verksamhet, och han har lyckligtvis utöfvat den på ett sådant sätt, att den uteslutande varit i det godas tjänst; han har icke såsom många andra utsått hat och bitterhet mot kyrkan och samhället, utan sökt att verka i en sant kristlig och på samma gång samhällsbevarande riktning, och en sådan verksamhet vill jag mycket gerna tillåta.

Man har vidare sagt, att dessa världsliga straff skulle framkalla martyrer, och att dessa skulle vinna martyrglorian för godt pris. Men vinnes icke denna martyrgloria lika lätt, om Utskottets förslag upphöjes till lag? En fanatiserad predikant, som icke åtlyder kyrkorådets förbud att fortsätta med sin samhällsförderliga verksamhet, åtlyder naturligtvis lika litet offentlig myndighets (kronofogdes på landet) tillsägelse att upplösa sammanträdet. För sin ohörsamhet dömes han till böter, böterna förvandlas i brist af tillgång till fängelse vid vatten och bröd, och

der hafva vi återigen martyrglorian, som man velat beröfva honom. Enda skilnaden blir, att han faller ett offer för den ofördragsamma kronofogden, som anser sig vara pliktig att upprätthålla samhällsordningen, i stället för att kommunens förtroendemän, kyrkorådet, som ledas af samma pligtkänsla, nu få uppbära samma förebråelse. Men när nu dessa världsliga straff äro så förhatliga, hvilka straff skulle man då använda? En talare säger, att dylika saker skola beläggas med andliga straff. Hvilka andliga straff? Skall man förbjuda den affällige nådemedlen? Skall man kanske utesluta honom ur kyrkans sköte? Gör det med en mormon, som icke utträdt ur kyrkan, så får man se, hvad han bryr sig derom, och det kan väl icke vara de Herrars vilja, som nu understödja Utskottets förslag, att vårt samhälle skall hemfalla under mormonismens förvillelser. Man skulle äfven begagna helt andra vapen än de världsliga för att nu söka förekomma dessa sönderingar. Det är ju mycket vackert sagdt, och naturligtvis är jag af den åsigt, att kyrkans presterskap icke skall försumma att begagna dessa andliga vapen och söka vederlägga dessa förvillelser. Men när förvillelserna icke på det sättet kunna vederläggas, när de icke på något sätt låta sig rättas, utan fortgå uti den rigtningen att samhället blir upplöst och den borgerliga ordningen skadad, då måtte det väl vara det borgerliga samhällets rätt att med de medel, samhället eger, söka skydda sig. Skulle då samhället ställa sig tafatt och säga: "här får Ni göra hvad Ni behagar, sanningen skall i alla fall segra" — ja, man behöfver icke vara mycket bevandrad i religionshistorien för att se hvad som kan deraf blifva följderna och hvilka olyckor för samhället religiösa förvillelser medföra, och jag hoppas, att man här i vårt land icke låter det gå derhän, att något sådant må inträffa.

Åtskilligt skulle här visserligen återstå att säga, men jag anser, att tiden är långt framskriden, och då jag icke är någon räckman, kan jag icke hoppas att mycket förtroende skall lemnas åt mina ord, fastän de förestafvas af den varmaste öfvertygelse. Jag vill sluta med att säga, att jag är en varm vän af religionsfrihet, men äfven en lika varm vän af vår kyrka, samt att jag icke vill, att tvångsmedel onödigtvis skola begagnas. Men då det är af behovet påkalladt och för att skydda den borgerliga ordningen, då tror jag det är en *pligt* att begagna dem. Då jag icke funnit, att den nu gällande lagen blifvit tillämpad på sådant sätt, att den kan anses hindra den religiösa friheten, men då den har skyddat samhället från många vådor, så kan jag icke med min röst bidraga till dess upphäfvande. Jag anhåller om afslag på Utskottets förslag.

Friherre Barnekow: Här föreligger för Kammaren den frågan, huruvida den författning som utgafs den 11 December 1868 angående religiösa andaktsöfningar, skall förändras eller icke. Utskottet har beslutat, att den första delen af denna författning skall kvarstå, och innehåller denna del af författningen, att dylika

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammans-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
föroordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

religiösa andaktsöfningar få hållas; dock må sådan sammankomst å tid, då allmän gudstjenst i församlingen förrättas, ej ega rum så nära det ställe, der gudstjensten hålles, att denna eller ordningen dervid störes. Ej heller må vid religionsöfning, som ej är att hänföra till enskild husandakt, tillträde vägras församlingens presterskap, medlem af dess kyrkoråd eller den offentliga myndigheten i orten, hvilken sistnämnda myndighet, i händelse af inträffad olaglighet eller oordning, eger att, der så nödigt anees, sammankomsten upplösa.

Den andra afdelningen innehåller, att kyrkorådet och presterskapet ega rättighet att förbjuda predikanter, som icke äro vigda prester, om de tala något, som strider mot vår statskyrka, att vidare uppträda och att, i händelse de icke ställa sig ett dylikt förbud till efterrättelse, då ålägga dem böter, som, om de icke kunna erläggas, skola uttjenas med fängelse. Det är denna sista del, som Utskottet ansett böra utgå, och motiverar detta med följande ord: "Att med verldsligt straff belägga den, som efter kyrkorådets uppfattning motverkar kyrkans omförmälda syften, innebär på en gång ett vanmäktigt försök och ett missbruk af den verldsliga makten, på samma gång det icke kan bidra till höjande af kyrkans anseende, att hon erkänner sig vara i behof af yttre tvångsmedel för sitt bestånd." Min granne till höger har gjort den anmärkningen, att det kan visst vara bra, att dessa ord stå "att man skall begagna andliga medel", men att man likväl, om det icke förslår, måste anlita den verldsliga lagen. Ja, skall i sådant fall den verldsliga lagen anlitas, då vill jag, att det åtminstone skall ske genom personer, som hafva den verldsliga lagens utöfvande till sitt tjensteåliggande, äro dess tjänstemän, och icke genom kyrkoråd eller kyrkans tjenare. Det har, jag vågar påstå det, aldrig ländt till ett godt resultat, då de verldsliga myndigheterna hafva ingripit i de andliga förhållandena, och jag tror icke, att det kommer att visa ett godt resultat. Samme talare har kallat dessa religiösa rörelser för vansinne och uppstält såsom motpart dertill vår statskyrka och kallat den förnuft samt sade, att vansinnet och förnuftet skulle komma i strid med hvarandra. Vidare sade han: "förbjud en lekmannapredikant nådemedlen, han skall predika lika fullt"; jag vill tillägga, sätt honom i fängelse, han skall predika lika väl, så fort han kommer ut.

I likhet med den förste talaren bekänner jag mig till den evangeliskt-lutherska religionen, och jag är en varm vän af all religion och är öfvertygad om, att denna verld icke kan bestå utan religion, ty ega människorna icke religion, så gå de under. Men på samma gång vågar jag påstå, att den religionsfrihet, som vi tala om att vi ega, den är i närvarande stund icke någon religionsfrihet.

Jag skall icke längre uppehålla Kammaren, ty tiden lider. Men af hvad jag yttrat kunna Herrarne måhända se, till hvilket resultat jag vill komma, nemligen att yrka bifall till Utskottets förslag. Det innebär ett tillmötesgående mot dessa religiösa rö-

relser, och jag tror i likhet med den förste ärade talaren, att dessa religiösa rörelser icke, såsom här har blifvit antydt, utgöra någon fara för vår rikedom, i det de nemligen skulle predika socialism eller kommunism. Men just dessa, socialismen och nihilismen m. fl., kan ingen verldslig makt betvinga, det är endast religionen förunnadt; men skall religionen kunna betvinga dem, måste hon vara fri och obunden. Då min åsigt går i denna riktning, och då, som sagdt, Utskottets förslag är ett tillmötesgående, så kan jag icke annat än yrka bifall dertill.

*Ifrågasatt
ändring af
förorordningen
angående
särskilda
sammans-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

Grefve Mörner: Det må tillåtas mig att, då jag icke deltagit i behandlingen inom Utskottet af den föreliggande frågan och icke heller var närvarande, då Utskottets betänkande justerades, samt således icke kunde få anteckning om min frånvaro å betänkandet verkställd, jag nu anmäler ett sådant förhållande. Vore det en mindre viktig fråga än den, som nu föreligger, hvilken kan beröra djupt ingripande förhållanden, skulle jag, för att begagna en gängse term, "icke upptaga tiden vid denna sena timme". Men nu får jag bedja om förlåtelse, att jag för en stund vågar taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk, men ber på samma gång få tillägga, att jag icke allenast *lofvar* att blifva kort, utan äfven tänker så godt sig göra låter hålla detta löfte.

Den siste talaren förklarade sig vara vän till religionen, ja till all religion, och han påstod att andliga saker borde andligen dömas och att den verldsliga myndigheten borde vara befriad från denna domsrätt. Mine Herrar -- hvad är detta? Det innebär enligt min uppfattning yrkande om fullständig skilsmessa mellan stat och kyrka. Det finnes personer, som hylla sådana åsikter; men jag gör det alldeles icke. Ty erfarenheten och historiens vittnesbörd och allt hvad jag hittills kunnat inhemta, lärer mig, att i nära nog alla samhällen en sådan dualism är omöjlig och att, hvar helst den i stater i gamla världen framträdde, den ena af dessa makter tagit öfverhanden. Blifver kyrkan fristående, så söker den att beherska och betvinga; och vi hafva erfarenhet af att staten icke alltid varit den vinnande i en sådan kamp. Att det likväl skulle vara önskligt att återföra samhället till den punkt, hvarifrån det lösbröt sig på 1500-talet genom Martin Luthers uppträdande, är en åsigt, som jag icke kunnat tro hyllas af någon här i denna Kammare. Men om kyrkan icke tillerkännes denna öfvervigt; om kyrkan icke skall vara såsom en stormakt för sig, hvilken krossar genom sin egen kraft allt, som sättes mot densamma; utan om i stället staten säger: "vi måste trifvas tillsammans; vi måste så ordna, att kyrkan väl får en aktad ställning i staten, men att samhället i sin helhet dock blifver det förnämsta": då frågas, huru skall kyrkan få en sådan ställning utan att begära stöd af den verldsliga makten för häfdandet af de rättigheter och uppfyllandet af de vilkor, som äro nödvändiga för kyrkans existens och blifvit henne tillförsäkrade och hvilka det tillkommer den verldsliga makten att upprätthålla.

*Ifrågasatt
ändring af
förordningen
angående
särskilda
sammankom-
ster för an-
dachtsöfning.
(Forts.)*

Man säger, att sanningen alltid segrar. Den satsen hör man ofta. Men — Gud nåde oss så visst — den bekräftas icke af erfarenheten. Ty huru har världen så länge kunnat gå i kretsgång, huru har t. ex. sofisternas lära i Grekland kunnat få öfverhanden och förvilla ett folk, som likväl egde stora själgåfvor, och huru har i allmänhet falska läror kunnat vinna sådan framgång, om verkligen sanningen ständigt segrade här i världen.

Jag ber om förlåtelse, om jag låter föra mig något från ämnet, men det har uppvärmt flere föregående talare i afton, och det må ursäktas mig, om äfven jag blifvit värmd deraf. Jag skall nu emellertid öfvergå till den egentligen föreliggande frågan eller om upphäfvande eller förändrande af 1868 års förordning angående särskilda sammankomster för andachtsöfningar. Af en del yttranden, som under diskussionen härom blifvit fälda, skulle man hafva anledning att tro, att ett oerhördt tyranni egde rum, att svenska folket suckade under ett jernok, att stat och kyrka förenat sig för att undertrycka sanning och rätt; men bevisen härom — hvar finnas de? Har någon kunnat styrka, att makten blifvit missbrukat. Att misstag kunna ega rum i ett helt land vid tillämpning af en lag, som varit gällande i tolf år — sådant hör till den menckliga ofullkomligheten. Men här hafva icke framlagts andra bevis, än "man vet det", "man har hört det", "man känner det" o. s. v. Jag begär verkliga bevis och vill icke, att man genast skall vara färdig att tro, det ett missförhållande eger rum, när man till stöd derför icke har annat än dylika lösliga förmenanden. Man säger, att tankefrihet och yttrandefrihet icke ega rum i vårt land! När upphäfdes väl de? Finnes det någon af oss, som, om han vill vara upprigtig, nekar, att här i landet finnes både tanke- och yttrandefrihet? Religionsfrihet finnes äfven tvifvelsutän. Hvar och en eger rätt att uttråda ur statskyrkan och bilda hvilket religionssamfund som helst, blott det icke strider mot samhällets lagar. Ty ännu råår så till vida samhället. Ännu tillåtes icke den fria kyrkan, som uppställer satser, stridande mot sedligheten eller det af samhället eftersträfvade målet allmänt väl. Men inom vissa gränser, hvilka icke utstakas af kyrkan, utan betingas af området för statens egen verksamhet, eger hvar och en att utöfva sin religion, huru han vill, och dyrka Gud på det sätt han finner med sitt samvete mest öfverensstämmande. Och ändock säger man, att här icke finnes samvetsfrihet! Hvad begäres väl i denna 1868 års författning? Jo, att den kyrka, som flertalet af svenska folket tillhör, skall i frid och ro få utöfva sina andachtsöfningar och att dess bekännare måtte dervid få åtnjuta skydd. Detta måtte väl icke vara för mycket begärtd. Det är väl snarare det minsta, som kyrkan kan begära och som kan tillerkännas densamma. Men — säger man — det kan ådömas böter från 50 till 300 kronor; och om dessa icke kunna utbetalas, så förvandlas de till fängelse och den dömd insättes der och betraktas såsom en förbrytare. Ja, det är ganska sant. Samhället är verkligen så beskaffadt, att det stadgar ansvar för öfverträdelser af dess lagar. I nu föreliggande fall bestraffas perso-

nen dock icke för brott mot kyrkan, utan för brott emot ett stadgande, som tillkommit genom beslut af en myndighet, som fått en sådan beslutanderätt af samhället sig ombetrodd. Eller skall man kanske tillåta, att samhällets lagar trampas under fötterna? Hvad aktning vinner samhället, om det stiftar lagar, som icke efterlevas och för hvilka det icke ens fordrar efterlefnad?

En talare sade, att denna domsrätt utöfvas icke af den verldsliga makten, hvilken domsrätten tillkommer, utan af presterna. Han måtte då icke veta, huru kyrkoråden äro sammansatta. Kyrkorådet, som eger förbjuda dessa sammankomster, består af presten och ett visst antal af församlingens medlemmar. I den socken, der jag bor, är jag själf medlem af kyrkorådet; och jag är fullkomligt viss om, att kyrkorådet under den tid, jag varit medlem deraf, aldrig missbrukat den makt, som uti ifrågavarande hänseende blifvit öfverlemnad i dess händer. Vi hafva haft kolportörer der hemma. De hafva predikat, men alltid hållit sig inom gränserna för det skickliga. Ibland hafva de visserligen haft kuriös uppfattning af de kristna dogmerna; men något egentligt ondt dermed har icke skett. Och de hafva derföre fått utöfva sin verksamhet obehindradt. Men hade det kommit sådana, som predikat vilseledande läror, skulle jag icke hafva tvekat tillstyrka kyrkorådet att förbjuda dem det vid det vite, som lag stadgar. Öfverträdde de det förbudet, så skulle ansvarigheten härför bedömas icke af kyrkorådet, utan af en annan myndighet. Och då blefve saken pröfvad af dem, som samhället anförtrott att döma.

Älskar man onödiga förändringar i lagar, kan man bifalla Utskottets förslag. Anser man åter, att hvarje lagförändring, som icke är af behofvet påkallad, är skadlig, då bör detsamma förkastas. Och emedan jag för min del anser den nu ifrågasatta förändringen förkastlig, vågar jag hos Herr Talmannen vördsamt anhålla om proposition på afslag å Utskottets förslag.

Herr Lagerstråle: Jag har inom Utskottet icke deltagit i detta ärendes behandling, men jag delar den åsigt, som majoriteten inom Utskottet uttalat. Jag gör det derföre, att jag anser den författning, om hvars upphäfvande här är fråga, *olämplig till sin grund*. Den lemnar pröfningen, om hvad som leder till söndring i kyrkligt hänseende, åt mer än 2,000 myndigheter. Det är nemligen kyrkoråden i de olika församlingarne, som denna pröfningsrätt tillkommer. Och man kan förutse, att denna pröfning af 2,000 olika myndigheter icke skall utfalla lika och att följaktligen hvad i en församling betraktas såsom söndring i kyrkligt hänseende icke betraktas på samma sätt i en annan.

Denna författning är vidare enligt min åsigt *otillräcklig för vinnande af det systemål, som med detsamma afses*. Man afser nemligen med densamma att hindra söndring inom församlingen. Vi böra då erinra oss, att vi befinna oss för närvarande på en ståndpunkt, der statskyrkan icke är berättigad att såsom den siste talaren uttryckte sig, "*krossa*" allt, som står emot densamma; ty under tidernas lopp är medgifven en mera utvecklade religionsfri-

*Ifrågasatt
ändring af
förorordningen
angående
särskilda
samman-
komster för
andakts-
öfning.*
(Forts.)

het. Huru är det då tänkbart, att söndring inom församlingen skall kunna förebyggas genom detta qvarstående lilla bemyndigande för kyrkorådet. Jag vill i det afseendet anmärka, att, om jag icke alltför mycket misstager mig, för den i senare tider uppkomna, mest omfattande söndring i kyrkligt hänseende står i spetsen en man, som innehar presterligt embete. Men ansvar för hvad som vid en sammankomst under en sådan man yttras och leder till söndring drabbas honom icke efter denna författning, som har ansvarspåföljd stadgad endast för lekmannen.

Huru skall vidare denna söndring kunna hindras, om icke samma uppfattning om hvad som till densamma leder finnes hos kyrkoråden i de till hvarandra gränsande församlingarne? Så mycket känna vi väl denna allmänhet, som besöker andliga sammankomster, att icke utgör sockengränsen en öfverstiglig skiljemur; så att om lekmannen får opåtaladt hålla sammankomster i den ena församlingen, men nekas sådant i den andra, samlas anhägarne der, hvarest han håller sina föredrag.

Lagen måste äfven kännas *orättvis* för den, som drabbas af dess tillämpning. Såsom jag tror, hör det till undantagen, att dylika sammankomster icke äro afsedda för religiösa ändamål och att de, som der sammanträda och uppträda, icke hafva religionen till sitt syfte. Om dessa senare då veta, att de på samma sätt hafva uppträdt flera gånger förut inom andra församlingar och att sådant der lemnats opåtaladt, men nu åter i en viss församling betraktas såsom ledande till söndring, så att de derföre för detta sitt senaste uppträdande förbjudas att vidare uppträda och ställas under åtal, om de öfverträda detta förbud: huru skola de då männe kunna fatta, att det är en rättvis lag, som låter enahanda tillvägagående fritt passera på ett ställe, men beläggas med straff på ett annat? Jag vill särskildt i detta afseende åberopa, att i hufvudstaden hafva vi ganska stora bönehus, der sammankomster hållas af församlingar, som icke skilt sig från statskyrkan, men der det icke sättes i fråga att förhindra sammankomsterna, oakadt för dem stå i spetsen lekmän. Om, då lika läror predikas på landet, der det finnes ett mer eller mindre tolerant kyrkoråd, som har till föremål för sitt bedömande frågan, om föredragen kunna leda till söndring i kyrkligt hänseende, och detta begagnar sig af sin makt och förbjuder dessa föredrag, så kan med skäl frågas, om sådant är en rättvis tillämpning af lagen. Jag tror det icke. Och om en lekman, som på detta sätt anmäles af kyrkorådet till åtal, vill söka lagens alla irrgångar, för att undandraga sig den påföljd, lagen stadgar, så tror jag, att han ganska länge skall kunna gäcka den offentliga myndighetens försök att få honom näpst. Efter den tillämpning som hos Kongl. Maj:t flera gånger gjort sig gällande, skall en sådan person först höras hos kyrkorådet. De utvägar, som finnas för att få honom hörd derstädes, äro, om han tillhör en annan församling, icke så lätt tillgängliga. Och när han slutligen blifver tilltalad inför domstol, följer icke straffet så hastigt, som de, hvilka anse detsamma af vigt, skulle önska.

Är då verkligen detta förmenta skydd till så stor fromma för kyrkan och dess enhet, att man för den skull bör bibehålla en lag, som dock af ett stort antal medlemmar af svenska kyrkan med lika mycket berättigande anses vara obillig och orättvis? Jag tror det för min del icke. Jag har sjelf någon erfarenhet i denna sak från den församling, jag tillhör, hvilken erfarenhet synes mig ännu mer bekräfta riktigheten af min uppfattning. Under senare åren har nemligen der pågått en stark rörelse i metodistisk riktning. Sammankomster höllos till en början än i den ena stugan, än i den andra, till dess att genom sammanskott af penningar ett kapell kunde uppföras. Der uppträdde sistlidne höst en predikant, hvilken tillhörde militärståndet. Han blef bortkommanderad för vintern, och de vanliga sammankomsterna kunde derföre under tiden icke ega rum. Jag såg då med tillfredsställelse, att många personer, som omfattat denna rörelse, ändock komma till sockenkyrkan. Och jag antager, att de med lika stor andakt som de öfriga medlemmarne bevistade gudstjensten der. Jag tror, att just derföre att icke hinder förut blef lagdt för dem att upprätta ett bönehus, utan att med tolerans denna söndring blef iakttagen, kändes nu från deras sida ingen bitterhet, utan de kunde vid inträffade hinder för en separatsammansamkomst med församlingens öfriga medlemmar samlas i socknens kyrka och der då och möjligen allt framgent hafva gemensam gudstjenst. Jag anför detta såsom bevis, att icke alltid de stränga åtgärderna medföra bästa skyddet. Och jag får på dessa korta antydanden an hålla om bifall till Utskottets förslag.

*Ifrågasatt
ändring af
förrordningen
angående
särskilda
sammans-
komster för
andakts-
öfning.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till förevarande utlåtande och sedan på afslag derå; och förklarade Herr Grefven och Talmannen anse sig den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Flere ledamöter begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller Lag-Utskottets Utlåtande N:o 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utlåtandet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—25.

Nej—54.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 17, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel;

N:o 18, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel;

N:o 19, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjerde hufvudtitel;

N:o 20, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel;

N:o 25, i anledning af Riksdagens år 1880 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets samt andra af allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1878;

N:o 26, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Malmö stad af ett landsstatsembetshuset derstädes såsom gårdsjord anslaget jordområde;

N:o 27, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående af-söndring af jord från indragna militiebostället Styrestad N:o 1 i Östergötlands län samt Alnarps kungsgård och indragna militiebostället Husie N:is 3 och 4 i Malmöhus län;

N:o 28, i anledning af väckt fråga om ändring i Kongl. kungörelsen den 24 Maj 1878, angående öfverlåtelse af åbo- och skatterätt till under bruk skatteköpta hemman;

N:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om eftergift af Kronans rätt till danaarf efter hustru Anna Olsdotter i Hjulåsen;

N:o 38, angående rättighet för Kalskrona—Vexiö jernvägsaktiebolag att på en gång återbetala hela återstoden af det till bolagets jernvägsanläggning erhållna statslån;

N:o 39, angående ändring i bestämmelserna rörande bildandet af reparationsfonden för Hjelmare kanal- och slussverk;

N:o 40, angående ytterligare räntefrihet å ett staden Strömstad beviljad lån; samt

N:o 41, angående de i 63 § Regeringsformen föreskrifna kreditivsummor.

Anmäldes och bordlades Stats-Utskottets Memorial N:o 63, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om uppförandet af ett nytt riksdagshus; äfvensom Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 11, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 4:de punkten af Bevillnings-

Utskottets Betänkande N:o 10, angående beräkningen af tull-, post-, stämpelpappers-, bränvinsbrännings- och hvitbetssockertillverkningsmedlen.

På framställning af Herr Grefven och Talmannen beslöts att på föredragningslistan för nästa sammanträde skulle sättas främst de ännu oafgjorda ärenden, som blifvit blott en gång bordlagda, och sist de under denna dag andra gången bordlagda ärendena.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag; hvarefter Kammararen åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 12 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.
